

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
ויחי

טבת ה'תשע"ד ב'שכ"ה
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

מצות קרית שמע בשחרית ובערבית.
ציווי יעקב אבינו לבניו בשעת פטירתו.
האם שלשת הפרשיות הזן מן התורה, ומה סיבת אלו שנהגו בקהילותינו לקרוא את
הפרשה האחרונה של ק"ש במהירות ולא בקול אחד.
תוכחת מוסר מהגר"י אייבשיץ זצ"ל בעניין שכחת לשון הקודש, ומדוע היא נקראת
בשם זה.
הוספה והשלמת דברים בעניין שני שואים בסוף מלה.
בירור המושג "לחטוף מצוות" ונפק"מ מכך.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:
קול הלשון – 03-6171031
מספר השיעור במערכת קול הלשון – 361
מספר השיעור בדיסקים – 235

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"ג בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

מצות קרית שמע בשחרית ובערבית.

ציווי יעקב אבינו לבניו בשעת פטירתו.

האם שלשת הפרשיות הן מן התורה, ומה סיבת אלו שנהגו בקהילותינו לקרוא את הפרשה האחרונה של ק"ש במהירות ולא בקול אחד.

ידוע כי קרית שמע, בשחרית ובערבית, היא מצוה מן התורה.

הרמב"ם כותב בתחילת הלכות ק"ש ופרק א' הלכה א', פעמיים בכל יום קוראין ק"ש, בערב ובבוקר, שנאמר זבשכבך ובקומך, בשעה שדרך בני אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין, וזה הוא יום. מה זה קרית שמע? מה צריך לקרוא? התורה לא אומרת במפורש מה לקרוא. כתוב זבשכבך ובקומך, ודברת בס'. ממשיך הרמב"ם וכותב [בהלכה ב'], ומה הוא קורא? שלש פרשיות. אלו הן, "שמע", "והיה אם שמוע", "ויואמר". פרשת 'שמע', כתובה בפרשת ואתחנן. פרשת 'והיה אם שמוע', כתובה בפרשת עקב. ויואמר, דהיינו פרשת ציצית, כתובה בפרשת שלח לך. זאת היא הסיבה, שאנחנו מכנים זאת בשם 'קְרִית שמע', ולא 'קְרִיאת שמע'. כי זה אינו לשון קריאה, אלא לשון קְרִיָה, כלומר שזה מקובץ מכמה וכמה מקומות. כך מפרשים חכמי תימן. לכן אומרים 'קרית', ולא 'קריאת'. כמו, קְרִיָה לְמַלְךְ רַב, דהיינו שהדבר מקובץ מכמה מקומות.

ואומר הרמב"ם, ומקדימין לקרות פרשת שמע, למה נקבע הסדר הזה דוקא? הרי זה לא לפי הסדר בתורה? אומר הרמב"ם, כי פרשת 'שמע', חשובה יותר, מפני שיש בה יחוד השם ואהבתו ותלמודו, שהוא העיקר הגדול, שהכל תלוי בו. ואחריה 'והיה אם שמוע', שיש בה ציווי על שאר כל המצות. ואחר כך פרשת ציצית, שגם היא יש בה ציווי זכירת כל המצות.

ובהלכה ד' אומר הרמב"ם, הקורא קרית שמע, כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. דבר זה אינו כתוב בתורה. אח"כ הוא ממשיך, וחוזר וקורא כדרכו, 'ואהבת את יי' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין כן? מסורת היא בידינו, שבשעה שקיבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, ציום וזרזם על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם, בְּנֵי, שמא יש בכם פסלות מי שאינו עומד עמי ביחוד השם, כעניין שאמר לנו משה רבינו 'פן יש בכם איש או אשה וגו'?' ענו כולם ואמרו, 'שמע ישראל יי' אלדינו יי' אחד'. כלומר, שמע ממנו אבינו ישראל, יי' אלהינו יי' אחד. יעקב אבינו נקרא ישראל, א"כ תשמע ישראל, האמונה שלך היא האמונה שלנו, ואין בנו ח"ו שום דעות אחרות. פתח הזקן ואמר, שיבח את הקב"ה, 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבח ששבח בו ישראל הזקן, אחר פסוק זה.

כידוע, הדבר הוא עפ"י הגמרא במס' פסחים ודף נו ע"א, אם כי הרמב"ם לא אומר בדיוק כפי שכתוב בגמ', אלא כפי שמצוי במדרשים, או שישנה פה איזו הבנה מסויימת אחרת. וכבר דנו בזה המפרשים, ואכמ"ל.

העיקר מה שברצוני לומר, הוא כי לכאורה משמעות דברי הרמב"ם היא, ששלשת הפרשיות הן מן התורה. כך לפי סגנון דבריו. הרי דיברנו בשיעור הקודם, בעניין 'מגילה וחנוכה', שהרמב"ם מסביר בחיבורו, מה מדאורייתא, מה מדרבנן? זהו סדר הרמב"ם בכל חיבוריו, וכך הוא בניין החיבור של רמב"ם. הוא תמיד מפרט, האם זה מדאורייתא, או מדרבנן, או מדברי סופרים, או שזו תקנה, או שזה מנהג, את הכל הוא כותב. ובנ"ד לגבי פרשיות ק"ש, הוא לא אומר שישנו הבדל ביניהם. משמע, כי כל שלשת הפרשיות, הן מן התורה. ורק בשכמל"ו, זה מסורת. זהו דבר הנוסף לק"ש, ועל כך בודאי שאין חולק.

שערי יצחק – השיעור השבועי

פרשיות הוי מן התורה, וחייב לקרותן בכל יום שתי פעמים, אחת בשכבו ואחת בקומו. וכך מטיין דברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון מהלכות ק"ש, וזו הייא דעתי. ובהמשך הוא מביא ראיות לכך.

בעל שאגת אריה, אינו מסכים לכך, והוא אומר כי גם לפי דעת הרמב"ם, רק הפרשה הראשונה היא מן התורה, והשאר מדרבנן.

מאידך, בערוך השלחן, סובר ההיפך, כי לפי דעת הרמב"ם והתוס' והרא"ש, כל שלשת הפרשיות הן מן התורה. כך הוא כותב ובסי' נ"ח סעיף ט"ו, קרית שמע היא מצות עשה מן התורה, לקרותה פעמיים בכל יום, אחד בבוקר ואחד בערב. והרמב"ם מנאה במניין המצות, וזהו דעת רוב רבותינו. ואף הסוברים דק"ש דרבנן, מודים ג"כ שיש חיוב ומ"ע מן התורה לקרות, ובשבבך ובקומך, אלא דס"ל דמן התורה יוצאים גם בשאר פרשיות של תורה, ורבנן תיקנו לקרות ג' פרשיות אלו. מיהו אנן קיי"ל, דק"ש ממש דאורייתא. דהיינו, ישנה דעה, כי בעצם, קרית שמע אינה מן התורה. כי מן התורה, כל פרשה שתקרא, תצא יד"ת. הרי לא כתוב בתורה, מה לקרוא? כתוב בסתם 'ודברת בס', א"כ תקרא איזו פרשה שתהיה. ורק רבנן תיקנו, לקרוא את הפרשיות הללו. אבל להלכה, איננו פוסקים כך. אלא, שהקרית שמע' שלנו ממש, ולפחות 'שמע ישראל', זה בודאי מדאורייתא. וממשיך הערוך ואומר, ויש אומרים, דרק פסוק ראשון הוא מן התורה. ויש אומרים, דפרשה ראשונה היא מן התורה. ויש אומרים, דגם 'והיה אם שמוע' מן התורה. וכו'.

ובסעיף ט"ז הוא מוסיף, ומדברי הרמב"ם ריש הל' ברכות, נראה לי דסבירא ליה, דכולן הוי מן התורה. והוא מדייק זאת מדבריו. ראשית, מפשטות לשון הרמב"ם, שהוא כותב את כל שלשת הפרשיות, בלי שום חילוק, אעפ"י שדרכו לפרש ולחלק. דבר שני, הרי הרמב"ם

בכל זאת, בפוסקים האחרונים, הדבר לא ברור, ולא מוסכם. ישנן דעות אחרות, חוץ מדעת הרמב"ם. וגם בדעת הרמב"ם, נחלקו המפרשים.

יש בעניין זה, כמה וכמה דעות. יש אומרים, שרק הפסוק הראשון, שמע ישראל, הוא מן התורה, ויתר הפרשיות הן מדרבנן. ויש אומרים, כי כל הפרשה הראשונה היא מן התורה. ויש אומרים, כי שתי הפרשיות הראשונות הן מן התורה. ויש אומרים, כי כל שלשת הפרשיות הן מן התורה. וכפי שאמרנו, כך משמע מדברי הרמב"ם.

הפרי חדש [או"ח סי' ס"ז] מאריך על כך, לברר את כל השיטות, הוא מפלפל בסוגיות הגמ' בנושא זה, והוא מסדר זאת בכמה שיטות. הדעת הראשונה הוא, שפסוק ראשון בלבד הוי מן התורה. וכן כתב הרשב"א בתשובה סי' ש"כ וכן כתב בחידושו בסוגיין וכו', הוא מביא שהרשב"א דן במסכת ברכות [פרק שני דף י"ג ע"ב] על עניין זה. הדעת השני היא, שפרשה ראשונה הוי מן התורה, והשאר הוי מדרבנן. וכנראה שזו היא דעת רש"י ז"ל, שכתב בריש מסכת ברכות, שבפרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו, יצא. רש"י הרי אומר, כי אם קוראים ק"ש של ערבית מבעוד יום, כגון מפלג המנחה, יש לו לסמוך על ק"ש שעל המטה, מה שהוא קורא לפני שהולך לישון. אבל אז, לא קוראים את כל שלשת הפרשיות? אמנם ישנם המדקדקים, לקרוא גם אז את שלשתם. אבל אין חיוב לקרוא, אלא רק את הפרשה הראשונה. אומר רש"י, שאם קראת את הפרשה הראשונה, זה מספיק, ויצאת יד"ת. משמע, כי היתר הוא רק מדרבנן. ולכן אם לכל הפחות הוא חזר על פרשה ראשונה, אין ספק שהוא יוצא יד"ת.

אח"כ אומר הפר"ח, מעתה נשאר לנו לברר הדעת השלישית, והיא היותר אמיתית מכולן, דפרשת 'שמע' ופרשת 'והיה אם שמוע', השתי

הביא הסבר, למה אתה קורא פרשת שמע, לפני והיה אם שמוע? אולם אם רק פרשת 'שמע' היא מן התורה, ופרשת 'והיה אם שמוע' היא מדרבנן, א"כ מה הקושיא? הדבר פשוט למה מקדימים בכך, כי מתחילים עם דאורייתא. אם כן, זאת גם ראייה, שהרמב"ם סובר כי כולן מן התורה. ולכן הוא היה צריך להסביר, למה פרשה זו קדמה לפרשה האחרת.

נראה לפענ"ד, זה עתה מקרוב עלה הדבר במחשבותי בס"ד, שזאת היא הסיבה, דשישנן אצלנו קהילות, הנוהגים לקרוא 'פרשת ציצית' במהירות. כל אחד לעצמו. כידוע, אנחנו קוראים את 'קרית שמע' כאיש אחד, בניגון אחד, בצורה מסודרת, מבלי להבליע את האותיות. כמו שמהרי"ץ מביא ועץ חיים ח"א דף ל"ה ע"א בשם המדרש, וז"ל, צריכים הקהל להכין עצמם לקרוא ק"ש, בקול אחד, בנעימה אחת, בהשוואה אחת. דהכי איתא בשה"ש רבה, על הפסוק 'היושבת בגנים', כשישראל נכנסים לבתי כנסיות וקורים ק"ש בכיוון הדעת, בקול אחד, בדעת ובטעם אחד, הקב"ה אומר להם 'היושבת בגנים', כשאתם קורין, 'חברים', אני ופמליא שלי מקשיבים לקולך, 'השמיעני'. אבל כשישראל קורין 'שמע' בטירוף הדעת, זה מקדים וזה מאחר, ואינם מכוונים דעתם בק"ש, רוח הקודש צווחת ואומרת 'ברח דודי ודמה לך לצבי', הקב"ה בורח, לצבא של מעלה, הדומים לכבודך בקול אחד ובנעימה אחד. שם בְּשָׁמַיִם, המלאכים מנגנים כמו שצריך, לא אחד מקדים ואחד מאחר. בלי בלבולים, ובלי טירוף הדעת. 'על הרי בשמים', בשמי השמים העליונים. מהרי"ץ מביא את המדרש הזה, בכדי לחזק את העניין, לקרוא ק"ש בקול אחד ובנעימה אחת ובהשוואה אחת.

השאלה היא, מה נשתנה, שפתאום בפרשה האחרונה, 'פרשת ציצית', תשמעו במקומות מסויימים, כי הם נוהגים לקרוא זאת במהירות, וכל אחד קורא לבדו?

אלא התשובה היא, כיון שהם רצו לעשות חילוק, בין הפרשיות שהן מדאורייתא, לבין הפרשה שהיא מדרבנן. מצאנו כעין זה, בברכת המזון. הרי אחרי ברכת 'בונה ירושלים', לאחר שמברכים 'בא"י בונה ברחמי ירושלים', עונים 'אמן'. למה עונים אמן? בכדי להבדיל בין הברכות מדאורייתא, לברכות מדרבנן.

שאלה מהקהל: אבל בק"ש, הם מתחילים למהר מהפסוק 'למען ירבו ימיכם', שזהו לפני פרשת ציצית?

תשובת מרן שליט"א: לא בדיוק מ'למען ירבו', אלא מאמצע הפסוק, מהמלים 'על האדמה'. אבל בכל העניינים הדומים, זה תמיד כך. כגון שאתה גם תשמע, כי הציבור ביזיברך דוד, שאומרים לפני 'זיושע', כבר מאז הם מתחילים בניגון של שירת הים. [אבל הדייקנים עושים אז נגינת נביאים וכתובים, שזה כמו הפטרה, כיון שפסוקי 'זיברך דוד' לקוחים מדברי הימים. ובגלל שהמנגינות קרובות, רבים טועים בכך]. או שתשמע חלק מן הציבור כשמסיימים את 'מה רב טובך וגו', אומרים 'זמרומם על כל ברכה ותהלה', בניגון כמו של הפטרה. אני מדבר במקומות שנוהגים לומר זאת בין קס"ת לבין הפטרה, ולא אחר־כך, ואכמ"ל. וכן 'פיטום הקטורת' בשבת בבוקר, עושים זאת בנעימה של ספר מנורת המאור. א"כ זאת אינה ראייה. כיון שבעצם, הדבר היה צריך להתחיל מפרשת ציצית, אבל התחילו זאת כבר מ'למען ירבו'. או שהדבר השתבש, במשך הזמן.

חושבני, כי בעבר, בכל קהילות תימן, כך נהגו. ובזמן האחרון, הדבר השתנה, ונשאר רק נחלת אנשי העיר צנעא. כי בכל המקומות שאנחנו מכירים, נוהגים לקרוא פרשת ציצית אותו הדבר, כמו שאר הפרשיות. ויש לי ראייה לכך. מהי הראייה? על מה סמך אני אומר זאת? זה אינו סתם 'דמיון'. אלא חושבני, כי רואים זאת בצורת הקריאה. מי שישים לב, בקריאה של שתי הפרשיות הראשונות, רוב ככל הציבור,

שערי יצחק – השיעור השבועי

לעשות? חשבו לקרוא, 'לישועתך', בלי הארכה באות עא"ן, כיון שבתגאן אין געיא באות עא"ן. וישנם כאלה שהגזימו, אמרו 'לישועתך', האות עא"ן בשוא נח, סיבכו את המלה לגמרי. ולמה זה קרה? כיון שבדורות הראשונים, לא היו עושים את הגעיות האלה כלל, אלא עשו רק כפי שכתוב בתגאן. אבל היום, כבר יש לנו אותם. כפי שקריאת התהלים שלנו, הינה בלי געיות, כמו שהדפסנו בס"ד בספר תהלים והוצאת מכון פעולת צדיק, שם ישנן רק הגעיות הכתובות בתגאן. וכן במגילת איכה בתשעה באב. א"כ יוצא, כי רוב הגעיות, אינן קיימות. רק געיות המשנות את הניקוד, כגון 'אֲשֶׁרִי', 'לְפָנַי', 'קָרְנוֹת צְדִיק', כל הגעיות המוזרות, או געיות שיש בהם עניינים. אבל לא כאלה, אשר רק מאריכות את התנועה. מובן אם כן שלפי הגעיות הנוספות בקריאתנו בפועל, ממילא צריך לקרוא לישועתך בשתי געיות. גם בשי"ן, וגם בעי"ן.

בעבר, לצערנו לא ידענו בבירור מה המקור לכך, נושא זה היה עמום. האם אכן לא ביטאו את הגעיות הללו. או בהיפך, פשיטא שקראו, ולרוב הפשיטות לא סימנו זאת בתגאן, ובשאר ספרי הקדמונים, כגון כתר בן אשר. אבל זיכה אותנו בעל עולת שלמה, שבזכותו נודע לנו הדבר באופן ברור.

התחלתי לקרוא את דבריו בשיעור שעבר, בזמנו הבאתי זאת בספר שולי המעיל, כשהדבר היה עדיין בכת"י, אולם בינתיים הספר כבר נדפס. אקרא לכם זאת כפי שהבאתי שם [בשולי המעיל דף קע"ז הלכות פסוקי דזמרא], וז"ל, שאל השואל, למה אנו נוהגים פה בארצות תימן, לקרות ק"ש, ושירת היס, ופרשת התמיד, והזמירות, ופסוקי פיטום הקטורת, ושיר השירים בערבי שבתות, ושאר עניינים, בלא טעמים, מימות קדמונים דקדמונים בעת התפילה. ועל מה סמכו הראשונים.

קורא אותן בלי געיות. כגון במלים 'בְּכָל־ לְבַבְךָ', 'אֲנֹכִי', 'וְהָיָה לְטַטְפֹּת', וכדומה. לא אומרים, 'בְּכָל־לְבַבְךָ', או 'אֲנֹכִי', או 'לְטַטְפֹּת'. וכן בפרשה השנייה, לא אומרים 'וַנִּתְתֵּי'. לא 'וַאֲסַפְתָּ, וְתִירְשָׁה, וְאָכַלְתָּ, הַשְּׂמֶרֶי, וְעַבְדְּתָם, וְהִשְׁתַּחֲוִיתָם. אלא אומרים הכל, בלי געיות. מאיפה מתחילים לעשות געיות? רק בפרשת ציצית. אמנם לא עושים את כולם, אבל עושים פה ושם. כגון 'לְאֲבֹתֵיכֶם', 'לְדֹרֹתֵם', 'וַנִּתְּנוּ', 'אֲלֵהֵיכֶם'. הגעיות מתחילות, רק בפרשת ציצית.

לענ"ד, זאת ראייה, כי כך נשאר זכר מן העבר. דהיינו, שתי הפרשיות הראשונות, נשארה קריאתן שגורה בפינו עד היום, כפי שנהגו כל הדורות, בלי געיות, במקלה אחת. הפרשה האחרונה בעבר נהגו כולם לקרוא במהירות, לא במקלה, אלא כל אחד לעצמו. וממילא בלי געיות. כיון שלקרא זאת עם געיות, זהו מנהג שהתחיל רק בתקופה האחרונה. הגעיות האלה, באופן כללי, נכנסו אלינו רק בזמן האחרון. החליטו מי שהחליטו בדורות האחרונים, שגם את הפרשה האחרונה צריך לקרוא במקלה, ועשו כן. אבל כיון שכבר הורגלו לקרותה בספר תורה עם געיות, ממילא גם בקרית שמע עשו כך. ולכן זה רק בפרשת ציצית, כיון שזה היה דבר חדש, ולכן נתפס שם השינוי.

מי שידייק בדברי מהרי"ן, יראה כי הגעיות הללו, לא היו קיימות בזמנו, אפילו בקרית ספר תורה. כבר כתבתי על כך [בנפלאות מתורתך פ' בהעלותך], למשל בפסוק, 'הָאֲנֹכִי הָרִיתִי אֶת פְּלִי־הָעַם הַזֶּה' [במדבר י"א, י"ב], מהרי"ן אומר [בחלק הדקדוק], כי הגעיא באות ה"א. משמע א"כ, שהם לא קראו זאת 'הָאֲנֹכִי', בשתי געיות, כפי שאנחנו קוראים. רק בה"א. וכן בפרשה שלנו [ויחין], בפסוק לישועתך קניתי י"י [בראשית מ"ט, י"ח], מהרי"ן אומר כי הגעיא באות שי"ן. אבל האנשים, לא ידעו מה

והיתה תשובתי כך, שאלה זו נשאלה לפני כהר"ר אבא מארי נע"ג, זהו מהר"י בדיחי זצ"ל בעל שו"ת חן טוב, שהוא מוסמך, תלמיד תלמידו של מהרי"ן, והשיב בתוך קהל ועדה, הטעם מפני שאמרו ז"ל [גטין דף ס ע"ב], דברים שבכתב אסור לאמרם על פה. לפיכך קוראים אותם בלא טעמים, דרך תפילה, שלא לעבור על דבריהן. ומי שמצריך לקרוא בטעמיהן, היינו במקומן, שמתפללים מתוך הסידור, וקוראים מתוך כתב. דיברנו על כך בשיעור שעבר, לא נחזור על הדברים, כעת ברצוני לעמוד בס"ד על מה שהוא כותב בהמשך.

אבל אולי לפני כן, לגבי מה שהוא כותב, כי אנחנו כך נוהגים פה בארצות תימן, הוא עושה רשימה של דברים, שאנו קוראים אותם בלא טעמים, כנראה כך זה היה בזמנו. אבל בזמנינו, ישנו הבדל. אכן את ק"ש, אנו קוראים בלי טעמים. אבל את שירת הים, כל בתי הכנסת שאני מכיר, קוראים זאת עם טעמים. מהתחלה ועד הסוף, עם הטעמים. לא שמעתי בית הכנסת אחד, שיקראו זאת בלי טעמים. זה אינו כמו בק"ש, שאנו קוראים בלי טעמים. כגון בפסוק **בְּכַל־לִבְבֶךָ וּבְכַל־נַפְשֶׁךָ וּבְכַל־מְאֵדֶךָ** [דברים ו, ה'], לא עושים הפסק טפחא בתיבת 'נפשך'. וכן הלאה. וכן כגון, **וְאִסַּפְתָּ דַגְיָךָ וְתִירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרֶךָ** [דברים י"א, י"ד]. עושים פיסוקים מסויימים, רק לפי צורך ההבנה, כגון קריאת פסוקי דזמרא וכדומה. בשירת הים, הכל מפוסק לפי הטעמים. חוץ מפסוק אחד, שצריך לתקן אותו. וגם מובן למה השגיאה הזאת, כיון שהניגון קצת מבלבל. כוונתי למלים **תְּבַלְעֶמוּ אֶרֶץ** [שמות ט"ז, י"ב], שיש טפחא, והציבור קורא בבת אחת. ולפי ענ"ד, צריך לתקן זאת. אבל חוץ מזה, את כל שירת הים, מהתחלה ועד הסוף, כולנו אומרים עם הטעמים. חוץ מאת הפסוק האחרון, שישנם בתי כנסת, העושים אותו בלי נעימה. בגלל שהם סוברים, שזה אינו שייך לשירת הים. אבל אנחנו נוהגים, כי גם את הפסוק **פִּי בָּא סוּס פְּרָעָה בְּרִכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו בָּיָם** וגו' [שמות ט"ז, י"ט], אומרים אותו בנעימה של שירה, כפי שעושים

בקריאת ספר תורה. הרי אז, כולם עושים אותו בנעימת השירה, א"כ אנחנו עושים כך גם בתפילה. כנראה הדבר בא מנוסח השאמי, כי אצלם בפסוק י"י ימלוך לעולם ועד, נגמרה השירה. הם אומרים את הפסוק הזה פעמיים, ועם תרגום. להראות שכאן נגמרת השירה. א"כ, זה בלבד גם את המתפללים בנוסח בלדי. כביכול פסוק זה אינו שייך לשירה. הרי יש שמתפללים ביחד בעלי מנהגים שונים, או שעברו מנוסח לנוסח, ולא שמו לב לכל פרט, ואמרו כפי שהם רגילים מקודם לכן. בקס"ת גם שאמי קוראים בנעימת שירה, בזה לא נשתנה המנהג, כיון שאין קוראים את זה מתוך סידור תפילת החדש. בכל אופן, את שירת הים, בודאי שאנו קוראים עם הטעמים.

לגבי פרשת התמיד, אכן קוראים בלי טעמים. וכן הזמירות, בלי טעמים. וכן פסוקי פיטום הקטורת, בלי טעמים [אך לפי דעת מהרי"ן בע"ח, צריך עם טעמים]. אבל שיר השירים בערבי שבתות, זאת פליאה. לא שמעתי מי שקורא את שה"ש, בלי הטעמים. אבל כנראה שהוא צודק, כי כך זה היה בזמנם.

והראיה, כי בעל שתילי זיתים, שהיה עוד לפני זמנו של מהר"י בדיחי, כבר הוא מתריע על כך. א"כ רואים, שבזמנם הם היו קוראים זאת, בלי הטעמים. כנראה שבמשך הזמן, תיקנו את הדבר. בעל שת"ז כותב [סימן רס"ז אות ג'] בהתחלה, מנהגינו שלא לומר 'והוא רחום' בשבת. כתב ת"י [תולעת יעקב] וז"ל, האומר, גדול ענשו, שגורם שיתעורר הדין, אחר שנסתלק וכו'. אין מקום לעורר את הדינים, ביום שבת, ולכן לא אומרים 'והוא רחום'. כעת אומר בעל שת"ז דברים מעצמו, ומנהגינו לומר קודם תפילת ערבית, שיר השירים, והוא על פי מה שכתוב בתיקונים תיקון י"ג. מקור הדבר, הוא בתיקוני הזוהר. ולכן צריך לאמרו בנעימה ובטעמיו בדקדוק, ולא כמו שעושים בזמנינו זה. ומוכרח הש"צ לעמוד ולומר הבקשה לאחר קריאתם שקראוהו כקורא

שערי יצחק – השיעור השבועי

דברים שכן השתנו. אם הדבר לא היה כתוב בספרים, קשה היה לנו לקבל, שנשתנו דברים מהדורות שלהם, לדורות שלנו.

בא בעל עולת שלמה, זהו רבי שלמה בדיחי, בנו של מהר"י בדיחי, וכותב [שם] כך, ואני הצעיר קל שבקלים, נראה לענ"ד, הוא אומר טעם אחר, הוא אינו הסכים עם הטעם שכתב אביו, וכפי שאנו אמרנו, כי הטעם שכתב מהר"י בדיחי, הוא תמוה. הרי אנו סוברים, שעיקר האיסור של 'דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם על פה', זהו דוקא רק בקריאת ס"ת. ממילא, לא זאת היא הנקודה. א"כ קשה, למה לא נהגו לקרא זאת עם טעמים? שלא נהגו בארצות תימן, אלא במה שהוא דינא דגמרא בכל מנהגיהם, ורב שלהם רבינו הר"מ במז"ל, עמוד ההוראה שלהם בערי תימן. הוא כותב בלשון זו, 'הר"ם במז"ל', כיון שלהרמב"ם היה מזל. אבל הראב"ד? הוא 'אבד', כיון שספריו על הש"ס נאבדו. כך יש אומרים בדרך מליצה, ע"י דברי יוסף להר"י סמברי. וזה לא נזכר בגמ', ולא בהרמב"ם ז"ל, דהוא מאריה דאתרא, ושאר פוסקים. א"כ מה השאלה? מדוע איננו עושים כך? כיון שזה אינו דינא דגמ', ולא כתוב כך ברמב"ם. ומה שכתב מרן הקדוש ודעימיה, היינו לכתחילה ודרך חסידות הוא. ומיהו אין אנו בקיאים בניגון הטעמים בזמן הזה, וגם ברוב המון-עם אינם יכולים לדקדק באותיותיה עם קצת טעמים בניגונם, ומפני הטורח. ומיהו כל הפוסקים החמירו לדקדק באותיות עם כל זה, ולשהות בין הדבקים, וכו', אני מדלג קצת, כיון שהוא נכנס פה לעוד כל מיני פרטים. על כן, טוב לאמרם דרך תפילה, מילי מילי בחיתוך תיבות ואותיות, מלהדביקם. עדיף לקרוא מלה במלה, ולהפריד בין הדבקים, בכדי שהמלים לא יתחברו, מאשר אם תקרא לפי הטעמים, ואז תצטרך להפסיק פה ושם, וממילא אתה עלול להדביק מלים ואותיות. וליכשל ולהבליע אות בחברתה הדומה לה, ודיו וכו'.

איגרת, ואומר 'ובזכות טעמיו' וכו', מה זה 'בזכות טעמיו'? איפה טעמיו? לא כולם אומרים את הבקשה הזאת, 'רבון כל העולמים', אבל בעבר היו גם נוסח בלדי שאמרו זאת, ויש גם כיום. הדבר אינו קשור לנוסח יתר התפילה. אבל עכ"פ, מה זה 'בזכות טעמיו'? איפה הטעמים? א"כ הוא אומר, וזה שקר גמור. וריב לי על המדפיסים, שלא הדפיסו טעמיו. היום בזמנינו, כבר מדפיסים כראוי. אבל בזמנו, הוא בדק את כל הסידורים, ובשיר השירים הם לא עשו טעמים.

שאלה מהקהל: גם את 'זיושע', לא הדפיסו עם טעמים?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל זה לא איכפת לו, כי שם לא אומרים 'בזכות טעמיו'. אכן לפי זה, כנראה שגם את שירת הים, קראו בזמנו בלי טעמים. יכול להיות. אבל על זה, הוא אינו מתריע. אתה צודק. מהר"י בדיחי אומר, 'שירת הים בלי טעמים', יכול להיות שגם בזמן השת"ז היה כך, אבל על דבר זה הוא אינו מוכיח, כי מה איכפת לו? אבל בנ"ד, אתה קורא את כל שה"ש, מגילה שלימה, א"כ אתה צריך לקרוא אותה כפי שהיא, כראוי עם הטעמים.

והשת"ז ממשיך וכותב, וזה מורה, אם אין טעמים בדפוס, זה מראה, שבכל המקומות עושים כן. אבל לפענ"ד יכול להיות, שלא זאת היא הסיבה. יכול להיות שהם עשו כך, בגלל שהדבר יקר בהדפסה, לעשות את הטעמים זהו דבר מורכב, אשר ייקר את מחיר הסידור. לא משנה. הוא ממשיך, ועל מנהגי הקהילות הרבנים, להוכיח על זה ועל מלמדי תינוקות, ומוטל חיוב להרגיל התינוקות בגירסא דינקותא, ועליהם תבוא ברכת טוב. ואכן הוא זכה, שדבריו התקבלו, וברוך ה' חושבני כי כבר בכל הבתי כנסיות, קוראים את שיר השירים עם הטעמים. העניין הזה סודר. בכל אופן, זה רק בכדי להבין, מה היה בדורות שעברו. ודרך אגב, לפעמים אנחנו חושבים, על דברים שלא השתנו מימי קדם. אבל מכאן רואים, שישנם

ותמהני על קצת המוני-עם בזמנינו זה, כשקוראים ק"ש בעת התפילה, שעושים ניגון הטעמים של השרים פסקי פסקי, כשברים בעת תקיעת שופר. התחילו קצת אנשים, ראו שכתוב בשו"ע לקרוא עם הטעמים, א"כ הם התחילו לקרוא זאת עם טעמים, אבל הוא מתנגד לכך. חושבני, כי עד היום ישנם מקומות כאלה. והראיה, למשל תשימו לב שישנם מקומות, העושים טעם זרקא במלה 'לכס' לציצית'. סימן, שהם היו קוראים זאת עם הטעמים. אצלנו, אין דבר כזה. במלה 'לכס', אין סלסול זרקא. אבל אלה העושים זאת, זהו סימן שכך הם קראו. וישנם כאלה, שממש קראו את כל ק"ש עם הטעמים, וזאת על פי השו"ע. ראיתי נדפס על מחלוקות שאירעו בעיקבות זאת, בעיר מחוית, נגד מה"ר יחיא נחום שגדרי. הוא אומר, אלו 'המוני עם בזמנינו', עושים הזקף והטפחא ואתנח ורביע ופשטא והפסיק, וכל השרים כולם כאחד, בהפסק מעט. וחושבים עצמם, שקורין אותה בטעמיה וניגוניה, ואינו אלא גינוח בעלמא. הם עושים כמו שברים, קולות עולים ויורדים, אבל זה לא ניגונים. ולא ידעו ולא יבינו כי בחשכה יתהלכו, שמורידים אותם מגדולתם ומעלתם, כמו שכתוב בספרי המדקדקים ובמחברת התיגאן, ובספר חבצלת השרון למהר"י בשירי זצ"ל. ובעיניהם שהם חכמים מחוכמים, ושאבותיהם הקדושים לא ידעו ספר. חשבו כביכול, אנחנו חכמים יותר מאבותינו. מהפכים לימוד רבותם מקרי דרדקי, שלימדום להפריד בין הדבקים לבד, ודי. כגון 'עשב בשדך', 'בכל לבבך'. זהו מה שרבותינו לימדו. כמו שכתב הר"ם במז"ל ומרן הקדוש ושאר פוסקים, שוהה מעט וחוזר ואומר 'בשדך', וכן כולם. והם קוראים אותם בגלילה כתיבה אחת וכו'.

עוד שנית, עושים נעימה בתנועה שלפני השוא, וקורין אותה במאריך הנקרא געיא, כמו 'ונתנו', 'בשדך'. כאן רואים מדבריו, שזה דבר שהתחדש במקומות ההם, ולא היה בעבר.

אולם אצלנו, לא נכנס הדבר הזה. והוסיף בגליון, וכן בשירת הים, גזלים, קפאו, ירדו, וכיוצא. את זאת, אנחנו כן עושים. דהיינו, אמנם בק"ש, נשאר לנו המנהג הקדמון. אבל בשירת הים, הדבר השתנה. וכן קמין רחב או פתח או סגול, ואינו אלא מרחיב השפתיים במבטא, לא בקריאה. הוא אומר, אל תחשוב כי במלה 'ונתנו', צריך להיות געיא, וכן במלה 'בשדך'. לא כי בתיגאן אין את הגעיות האלה, אלא זו רק תנועה גדולה, שמרחיבים אותה בשפתיים, אבל לא הארכה כ"כ גדולה, כמו הגעיא. והוא מוסיף ואומר, ולא הבינו מה שכתוב במחברת התיגאן, לשון הקודש והערבי, וכו'. במחברת התיגאן כתוב, שיש נוהגים לכתבו, ויש נוהגים לבטלו, בין בכתיבה בין בקריאה. ודקדקתי על זה ומצאתי בקצת דפוסים, אבל לא לפי מנהגינו פה בארץ התימן. וכו'. אכן, בדפוסים ישנם הרבה געיות, את כל הגעיות האלה, כפי שישנן בספר תהלים ובתורה, אבל מי שיראה בתיגאן, אין שם את כל הגעיות האלה. בעבר, תמיד היינו מתרצים, שלא כתבו זאת בתיגאן, כיון שזהו דבר פשוט, ידעו זאת בלאו הכי. אבל לא שמנו לב, ובעצם כעת נתברר, שהדבר נכנס רק בדורות האחרונים, והקדמונים לא קראו את הגעיות האלה. והכוונה היא, גם בקריאת ספר תורה. אינני יכול להאריך בכך, אבל מי שירצה, יעיין ויראה זאת כאן בספר. והוא אומר מפורש, ועד האידנא בעירנו צנעא וברוב המקומות, נוהגים שלא לאמרו כשעולים לס"ת, וכל שכן בשאר קריאה. על כן אין לנו לזוז ממנהג אבותינו שלימדונו, עד שיבוא אליהו ויורנו האמת.

דהיינו, בזמנו לא היה הבדל בין קריאת התורה, לשירת הים שבתפילה, ובשניהם לא אמרו 'קפאו תהומות', כפי שהיום עושים גם אנשי צנעא בקריאת ס"ת, אלא היו קוראים 'קפאו', בלא געיא. אולי ישנם בתי כנסיות, שאינני מכירם. אבל מה שאני מכיר, כך הוא, קוראים 'גזלים', 'צללו'. אבל בתפילה הם עדיין

שערי יצחק – השיעור השבועי

אותה עם געיא. אבל המלה 'שעלים' השנייה, היא בלי וא"ו, וקראו אותה בלי געיא. בזה יש לדון שהסיבה לכך אחרת, והסברתי בנפל"מ אשר עודנו בכתובים, ויה"ר שנוכה להוציא לאור בקרוב אבי"ד]. או פְּמַחֲלַת הַמַּתְנֵיִם [שה"ש ז, א], עשו געיא רק באות ה"א, ולא עשו געיא באות מ"ם. כמו כן בפסוק פְּמוֹצֵצֶת שְׁלֹם [שה"ש ח, י] בלי געיא במ"ם. וכן בהפטרות ר"ה, וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הַרְמְתִּים צוֹפִים מִהָר אֶפְרַיִם [שמואל א' א, א], במלה 'הרמתים' עשו געיא רק באות ה"א, בלי לעשות געיא באות רי"ש. הרי הנורמאלי הוא, שצריך לקרוא 'הרמתים', כיון שהאות ה"א היא רק תוספת. א"כ, יש עושים בשניהם. עכ"פ פה ושם, נשארו שרידים לקריאה זאת. אבא מארי זצ"ל אמר לי בשם אביו, לגבי הפסוק פרשת שמות, בפסוק וַיָּבֹאוּ הָרְעִים וַיְגַרְשׁוּם [שמות ב, יז], שהוא קרא זאת בלי געיא באות גימ"ל. אינני יודע אם שמעתם דבר כזה. אבל פה נשאר לו נימוק, כי הדבר בא לרמוז, שהגידוש במהירות. נשאר פה איזה הסבר, למה כאן הדבר שונה. אבל למעשה, האמת כנראה כי לא זאת היא הנקודה.

מאידך, יש שהוסיפו געיא, שאין לה מקור אפילו בתיגאן. כגון במזמור של פסח, וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה [תהלים ק"ז, כ"ב], כיון שאין געיא בוא"ו שם בתיגאן, סימן שנכנס הדבר לאנשי צנעא, רק בתקופה האחרונה, געיא שאין לה מקור. לא נאריך על כך, אבל עיקר מגמתנו להוכיח כי רואים זאת פה ושם. את המלה זיאמינו שבשירת הים, אנחנו קוראים בלא געיא, בוא"ו וביו"ד, וכן זארומנהו, בלי געיא בוא"ו, וכן 'בהר נחלתך', בלי געיא בנו"ן. נשארו לנו דברים פה ושם, פליט ושריד, ממסורת הקדמונים. חושבני כי כדאי להחזיק בכך, בכדי שלפחות יהיה זכר למה שהקדמונים עשו. אבל באופן כללי, כל מקום, יעשה לפי מנהגו.

קוראים, 'צללו כעופרת', וכיו"ב, בלי געיות, כמו הקריאה הקדמונית. ואז, לא רק בתפילה, אלא גם בקריאת ס"ת הם ביטאו כך. אבל בסוף, הם עשו פשרה. בס"ת, עושים עם געיות, כיון שזה כבר היה כתוב בחומש שלפניהם. רואים בספר שכתוב געיא, א"כ מה יעשו? אבל בתפילה, נשאר להם המנהג הקדמון.

מכך הגעתי למסקנא, כי הקריאה שלנו בשתי הפרשיות הראשונות של ק"ש, נשארה כפי קריאת הקדמונים. ואם בפרשת ציצית, פתאום ישנם געיות, סימן שזה כבר לאחר שהתרגלו לקרוא בס"ת את הגעיות האלה, כגון 'לְדוֹרוֹתֵם'. ממילא כאשר באו להנהיג זאת, עשו כך באופן הזה. ממילא יש לנו ראייה מכך. כדי שהמסקנא תהיה ברורה, נסביר בבירור כי אין בעיא לעשות את הגעיות האלה, אעפ"י שהקדמונים לא עשו אותם. כיון סוף סוף שאינם משנים בעצם המלה, אין בכך משמעות אחרת, אלא זה בסה"כ מאריך את התנועה.

אני עוד שמעתי זקנים, שעדיין נשארה להם המסורת הזאת, בכמה וכמה מלים. לדוגמא, בפרשת חוקת, וַהֲיִתָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל [במדבר י"ט, יז], ישנה געיא באות וא"ו, אבל מקובל כיום לקרוא זאת 'וְהִיתָה', עם געיא גם באות ה"א. אבל בתיגאן, אין את זאת. ואני עוד שמעתי מאחד-הזקנים, שהוא קרא 'וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל', עם געיא רק באות וא"ו, ובלי געיא באות ה"א. ומי שיראה במהרי"ן, משמע שגם הוא כך קרא. מובן כי כך קראו בזמנו. אותו הדבר בשיר השירים, אני זוכר את הדוד שלי, רבי שלום, היה קורא אֶמְצֵאָהּ בַּחוּץ אֶשְׁקֶף [שה"ש ח, א], הוא עשה רק את הגעיא באות אל"ף, מה שכתוב בתאג ובחלק הדקדוק. אבל את הגעיא השנייה, באות צד"י, הגעיא ה'נורמאלית' כביכול, אותה הוא לא עשה. [כמו כן בפסוק אֶחָזוּ-לָנוּ שׁוֹעֲלִים שְׁעָלִים קָטָנִים מִחֲבָלִים פְּרָמִים [שה"ש ב, טז]. המלה 'שועלים' הראשונה, היא מלאה וא"ו, וקראו

נחזור כעת, לעניין של פרשת ציצית. את השאלה הזאת שהבאנו, שאלו את הרב הגאון שלום יצחק הלוי בשו"ת דברי חכמים, והוא נתן [בסי' ח'] טעם אחר, וכתב כך, דע, כי לא שמת לב מאימתי מתחילין לקרותה במהירות. ואם נתבונן היטב לדעת, מתי מתחילין למהר בקריאתה, נדע הטעם הרמוז בזה. ובודאי מנהג זה עתיק יומין, ואל נחשוב כי בסתם ממהרים, בלי כל סיבה וטעם לזה. על כן התבונן נא וראה, כי המנהג לקרותה בקול אחד ובנעימה אחת, הוא רק עד שמגיעים ל'על האדמה אשר נשבע וכו', ומכאן מתחילין לקרוא במרוצה. התבוננתי ושמעתי בבתי כנסיות שונות מעולי צנעא. ומדוע? אלא בודאי, לכוונה ידועה עושים זאת. ומה שנראה לענ"ד טעמן של אבותינו בזה, מה הסיבה לכך? הוא לרמוז חיבתן לארץ ישראל, והשתוקקותם לעלייה, שכאלו רוצים לעוף אליה ברגע שמזכירים אותה. אם כי לא קורין אותה בקול אחד, כמצווה. היה עדיף בעצם, לקרוא זאת כאיש אחד, בצורה מחותכת. אבל כאן, במלים 'על האדמה אשר נשבע', הם רצו לעוף לא"י.

שאלה מהקהל: לפי ההסבר הזה, אפשר לומר רק 'על האדמה' במהירות, ובפרשת ציצית לחזור לאומרה לאט, בקול אחד ובנעימה אחת.

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. אכן, זאת קושיא גדולה על דבריו, לכאורה. כי אם הכוונה רק שרצו להראות את התשוקה והחיבה לא"י, היה צריך לומר במהירות רק את הפיסקא הזאת, ואח"כ לחזור ולומר כרגיל. זאת קושיא שלנו כבר שנים רבות על דבריו. [ועיין קושיא זו בשיעור מוצש"ק נח ה'תש"ע. העורך]

מאידך, מצאנו דברים הדומים לכך. למשל, במזמורים שאומרים לאחר המזמור של-חג, 'אשרי האיש', ו'למה רגשו גויים', אומרים במהירות את הפסוק תרעם בשבט ברזל פכלי יוצר תנפצם [תהלים ב', ט']. ואח"כ בפסוק ועתה מלכים השפילו, חזרו לניגון הרגיל. מה קרה?

בגמרא במסכת ע"ז [דף ד ע"א] כתוב כך, לא אקרא את כל העניין, זה בטח ידוע, רק להזכיר. הרי הפסוק אומר, כתיב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על פן אפקד עליכם את כל עונתיכם [עמוס ג', ב']. שואלת הגמרא, מאן דאית ליה סיסיא [פירש"י, זעם], ברחמיה מסיק ליה [פירש"י, מעלהו על אוהבו]? מה התשובה שהגמ' אומרת בסוף, אמשול לכם משל למה הדבר דומה, לאדם שנושה משני בני אדם. אחד אוהבו, ואחד שונאו. אוהבו נפרע ממנו מעט מעט. שונאו, נפרע ממנו בבת אחת. בגלל שהקב"ה אוהב אותנו, אינו נפרע מאיתנו בבת אחת, אינו מחכה עד שתתמלא סאתם. אבל אצל אומות העולם, הקב"ה מחכה עד שתתמלא סאתם, ואז מענישם.

א"כ זהו הרמז בפסוק, תרעם בשבט ברזל פכלי יוצר תנפצם. דהיינו, אפשר לתת מכות, בשתי אופנים. אפשר לתת מכות בעץ, ואפשר לתת מכות בברזל. בברזל, זאת מכה הכי חזקה. אבל הדבר גם תלוי, במה שמקבל את ההכאה. אם זהו כלי חרס, אזי הם נשברים בקלי קלות. מתנפצים לרסיסים. כלי חרס שנשבר, אין לו תקנה. א"כ זהו 'בשבט ברזל, ככלי יוצר תנפצם'. כמרכן בפסוקים שאומרים אחרי פרשת העקידה, וזכרתי את בריתי יעקוב וגו' [ויקרא כ"ו, מ"ב], אומרים אותם גסדן בניגון הטעמים. אך כשמגיעים לפסוק והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי וישעיהו נ"ו, ז"ל, רצים. מסתבר כי הסיבה לכך מפני שמחה שנבוא לבית המקדש, כעין מה שכתב הרשי"ה לגבי על האדמה וגו'. וכאן זה קל וחומר. אך הרי המשך אותו פסוק, עולותיהם וזבחייהם וגו', חוזרים לומר בניגון הטעמים. מאי שנא? [כנראה אין לשאול מדוע א"כ את פסוק תבאמו ותטעמו בהר נחלתך [שמות ט"ז, י"ז], אומרים בניגון הטעמים כשאר שירת היס, ללא שום מהירות, כי זה לא מוכרח להיות מדובר גם על העתיד שנוגע כעת אלינו, רק לבני ישראל ביציאתם ממצרים אז, שיכנסו לארץ ישראל].

שאלה מהקהל: האם צריך לשנות?
תשובת מרן שליט"א: הרשי"ה בעצמו אומר,
שלא לשנות. הוא בעצמו אמר, לאנשי עירו
צנעא כיום, לתקן זאת. לא לומר בחטיפה, כיון
שהיגענו לא"י. אבל עוד מעט נגיע למסקנא,
בעזרתו יתב'.

ישנם שרצו להגיד טעם אחר, סיבה אחרת,
מדוע אומרים את פרשת ציצית במהירות?
ראיתי שמביאים כך בשם ספר אהל יוסף
[בנחלת אבות א' דף קכ"א], המנהג הזה טעמו, על
פי מה שמצינו בברכות, שנחלקו חכמי ארץ
ישראל (מערבא) עם חכמי בבל, האם לומר
פרשת ציצית גם בלילה, וכו'. וחכמי צנעא,
מצאו דרך לקיים את המצוה, כשתי השיטות.
מצד אחד לא דילגו באמירתה, כשיטת
הירושלמי. אבל גם לא קראו כהרגלם בנעימה
איטית, כדי לצאת ידי שיטת הבבלי. לעשות
היכר, שאין דרגת חיובה של פרשה זו, כשאר
פרשיות ק"ש.

העניין לפי זה הוא, שהרי בגמ' במס' ברכות [דף
יד ע"ב] כתוב כך, אמרי במערבא, ערבית, דבר
אל בני ישראל ואמרת אליהם, אני ה' אלהיכם
אמת'. הם סברו, כי בק"ש בלילה, לא קוראים
את פרשת ציצית, כי אין מצות ציצית בלילה.
א"כ, הם רק אמרו את ההתחלה ואת הסוף של
פרשה. אמר ליה אביי, מאי מעליותא? והא
אמר רב כהנא אמר רב, לא יתחיל. ואם
התחיל, גומר. וכי תימא 'ואמרת אליהם' לא
הוי התחלה, והאמר רב שמואל בר יצחק אמר
רב, דבר אל בני ישראל, לא הוי התחלה.
'ואמרת אליהם', הוי התחלה. הוא אומר, שהם
סברו, כי דבר אל בני ישראל, זאת אינה
התחלה. אמר רב פפא, קסברי במערבא,
'ואמרת אליהם', נמי לא הויא התחלה, עד
דאמר זעשו להם ציצית'. ואמרת הגמ'
למסקנא, אמר אביי, הלכך, אנן אתחולי
מתחלינן, דקא מתחלי במערבא. וכיון
דאתחלינן, מגמר נמי גמרינן. דהא אמר רב

ישנו מקום נוסף, שגם שם עושים זאת. במזמור
שיר ליום השבת, את המלים להשמדם עדי עד
[תהלים צ"ב, ח'], אומרים במהירות, בבת אחת.
ואחרי כן חוזרים לניגון הרגיל. וכן, 'ארור המן',
שלאחר קריאת מגילת אסתר, אומרים זאת
בחטיפה. אבל את 'ברוך מרדכי', אומרים
באריכות ובמיתון. וכן 'ארורה זרש', אומרים
במהירות. ו'ברוכה אסתר', אומרים באריכות
ובמיתון. 'ארורים אויבים' במהירות, 'ברוכים
ישראל' באריכות ובמיתון. חושבני, שזהו גם
רמז לדין מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד
דלא ידע בין 'ארור המן' ל'ברוך מרדכי' ומגילה
דף ז ע"ב. דהיינו, מי שיתחיל להגיד 'ארור המן'
באריכות, או יקצר ב'ברוך מרדכי', סימן שכבר
אינו בדעה צלולה. דהיינו, אם הוא יהפוך זאת.
ישנם לכך עוד הרבה פירושים, וגם זה יכול
להיות פירוש.

בכל אופן, ישנה פה קושיא אלימתא. איך הרב
שלום יצחק הלוי, נתן טעם כזה? הרי בעצם הוא
תפס, דייק, שמתחילים מהר, מלפני פרשת
ציצית. ואילו בסוף, הוא נתן טעם רק על
הפיסקא הזאת, של 'למען ירבו ימיכם וגו' על
האדמה וגו'?

בעת נלענ"ד שאפשר לתרץ את דבריו כך. הרי
כתוב בפסוק, הן עם פלביא יקום וכארי יתנשא
וגו' [במדבר כ"ג, כ"ד], מפרש רש"י, כשהן עומדין
משינתם שחרית, הן מתגברים כלביא וכארי
לחטוף את המצוות, ללבוש טלית, לקרוא את
שמע, ולהניח תפילין. א"כ הדבר מיושב
ומתורץ. זוהי פרשת ציצית, אשר 'חוטפים'
אותה. [עיינן ביאור המושג 'חוטפין' בסוף
השיעור. העורך]. כך בלעם אומר. המקור של
דברי רש"י, הוא במדרש תנחומא. לכן,
כשהגיעו לפרשת ציצית, רוצים להראות כמה
אנו רוצים אנחנו לחטוף את כל המצוות, לכן
זה נאמר בחטיפה. אינני יודע למה הוא עצמו
לא הוסיף זאת, אבל בכל אופן אפשר ליישב
כך.

כהנא אמר רב, לא יתחיל. ואם התחיל, גומר. א"כ ישנה מחלוקת, בדבר זה. ובני מערבא, קראו רק את ההתחלה ואת הסוף.

אולם קשה, אם אכן חכמי צנעא רצו לעשות כבני מערבא, א"כ לפחות את הקטעים האלה, הם היו צריכים לקרוא עם הניגון. לא נראה לי הטעם הזה. בפרט כי מה נפשך, א"כ בכל התורה כולה, כשישנה מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, הרי עושים כמו הבבלי, א"כ מה פתאום בנ"ד הם חששו לעשות כדברי ירושלמי? הדבר נשמע לי מוזר.

לכן מסתבר יותר, הטעם שאמרנו קודם, שהם רצו להבדיל, בין דאורייתא לבין דרבנן.

כפי שמצינו לגבי ברכת המזון, כותב ערוך השלחן [סי' קפ"ח סעי' ג'] כך, ועונה אמן אחר 'בונה ירושלים'. ואף דאין עונין אמן אחר ברכת עצמו, כאן דהוא סוף ברכות דאורייתא, עונין. דהטוב והמטיב, לאו דאורייתא. דמדינא דגמ', בגמר כל מיני ברכות, צריך לענות אמן על ברכות עצמו, להורות שכבר נגמרו. והוא מביא את התוס' שכתבו, אמנם העם לא נהגו כן, רק בברהמ"ז בבונה ירושלים, בגמר ברכות של תורה. ולכן, אמן זה, יאמרנו בלחש, שלא ירגישו שברכת הטוב והמטיב אינה מן התורה, ויזלזלו בה. כן הוא מדינא. והעולם אין נזהרים בזה, ועונים בקול רם. וכתבו, שעכשיו ליכא חשש זלזול. כל החשש לזלזול, היה דוקא בזמנם, שהפועלים לא היו אומרים את הברכה הרביעית. עכשיו אם הם יבינו, כי הסיבה היא, בגלל שהברכה רק מדרבנן, הם לא יגידו אותה גם כשהם לא יהיו פועלים. הם יגידו רק את השלוש ברכות שמדאורייתא. כך הם יחשבו, כי לפועלים 'יותר' על ברכה אחת. אבל היום, בלאו הכי כבר הבעלי בתים הסכימו שיאמרו הפועלים גם את הברכה הרביעית, וממילא אין חשש זלזול. ומסיים הערוך השלחן, ומיהו, ודאי יותר נכון לדקדק לעשות כדינא דגמ', ולאמר בלחש. דהיינו, יותר טוב, שלאחר ברכת 'בונה

ירושלים, לענות 'אמן' בלחש, כפי דינא דגמרא. [וע"ע בשע"ה הל' ברכת המזון סי' ל"ב סעיף ז', והערה כ"ח].

אם כן, כפי שלגבי ברהמ"ז אתה עושה היכר, בין דאורייתא לבין דרבנן, ה"ה בנ"ד.

מדוע בכל זאת, בדורות האחרונים, הנהיגו ברוב קהילותינו לומר זאת כמו הפרשיות הראשונות, ולא לעשות את ההיכר הזה? חושבני, שהסיבה היא, בגלל שהם ראו כי הדורות ירדו. בדורות הראשונים, בודאי אמרו זאת כמו שצריך. אבל בדורות האחרונים, חששו כי אולי על ידי שאומרים זאת שלא במקהלה כאיש אחד, ולא באיטיות, א"כ עלול להיות שהם יבלעו מלים או אותיות. או שהם ראו, כי ישנם אנשים שכבר השתבשו ובלעו מלים ואותיות, והרי רמ"ח תיבות של ק"ש, חשובות מאד. כתוב כי בכל מלה ומלה, מרמ"ח התיבות שישנן בק"ש, כל אבר ואבר נוטל מלה ומתרפא בה. א"כ ישנה חשיבות לכל מלה. אם דילג, לא י"ח. ממילא על ידי זה, הם ראו שישנה חשיבות גדולה בזה, וכנראה בגלל כך השתנה המנהג בדורות האחרונים.

אינני בעד לשנות זאת, לעשות כמנהג הקדמונים. רק רציתי להסביר את הצדדים, לתת פנים לכאן ולכאן. ואחרי ככלות הכל, אנחנו אומרים רק השערות וסברות. אף אחד מחכמי תימן לא כתב בהדיא בספר את המנהג הזה, ומה טעמו ונימוקו, ואף לא את המנהג האחר. אנחנו רק משערים, מה היו הסיבות? וכמובן, כל מקום, לא ישנה ממנהגו. ובפרט שמסתבר, כי המנהג הזה שאנו עושים, הוא היותר טוב. שאומרים במקהלה ובמתינות את פרשת ציצית, כשתי הפרשיות הראשונות. וגם הרב יצחק שלום הלוי אומר במסקנתו בתשובה שם, שצריך לשנות ולעשות כך. הוא בעצמו כותב שם, כי נראה לו שצריך לתקן זאת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מוסר גדולה בזמנו, הביטו נא וראו, כמה גדלה מעלת לשון הקודש, והיא המקרבת ישועה וגאולה. בעונות הרבים, היא לשון עברית, ככלה בבית אביה, עלובה ורטושה. הוא טוען, כי לשון הקודש מוזנחת. הוא כמובן מדבר בזמנו, לפני 300 שנה בערך, הוא היה בעיר פראג. 'הלשון העברית', אין הכוונה לעברית של זמננו, אלא על לשון הקודש, שהיא הנקראת 'עברית', מלשון 'בני עבר', אברהם העברי. אין איש שם על לב לדבר בצחות הלשון בעברית אמתית. וכל אחד חותר ללמד בנו לשון צרפת אלמניא, הוא לשון אשכנז, וכדומה מהלשונות, צרפתית או גרמנית. בזמננו לומדים אנגלית. הם רוצים, שילמדו את כל השפות זרות. כל המרבה לדבר, הרי זה משובח. ולשון עברי, אין משגיח בו. מי יכול לדבר לשון עברי, בלי תערובות לשון כלדאי ארמאי וכהנה? ועם כל זה, בטעיות רבות. דהיינו, גם כשכבר דיברו בלשון הקודש, היו הרבה שגיאות. ומחמת זה, אף תפילתם בלתי הגונה בנגינה כראוי, והטעמים ונקודות, מחזקים הרפה ומרפים החזק, מניחים הנע ומניעים הנח, וזהו מעכב בקרית שמע ובתפילה וכל דבר חפץ. [פרט זה, נידון שוב בסוף השיעור, כדלקמן. העורך].

בושני מכם עם קדוש לה, איך נשכח מאתכם לשון הקודש, כולו מחמדים. אצל האשכנזים, העניין של דקדוק השפה, היה חלש גם אז. והוא כותב על כך תוכחת מוסר, כמה חשובה לשון הקודש. ובכל דיבור ואות, צירופי שמות וסגולת אמת. ועל זה נאמר במשלי [י"ח, כ"א] החיים והמוות ביד הלשון. והארכת במקום אחר, סגולות רבות בסגולת הלשון, ורב יקרתו. דהיינו, הוא רוצה להסביר, מדוע הלשון שלנו, נקרא 'לשון הקודש'. למה כל השפות האחרות, אינן לשון הקודש? איזה קדושה יש בלשון שלנו? מהו הבדל, בין אם אתה מדבר בלשון התורה, או בין אם אתה מדבר בלשון אנגלית, או צרפתית, או ערבית? למה דוקא לשוננו הוא קדוש? איזה קדושה יש בזה? כמובן

בספר בארות יצחק על פסקי מהרי"ץ כרך א' הלכות ק"ש עמ' קפ"ח] הסברתי בזמנו לפני שנים רבות בס"ד סיבה אחרת, הנראה לבאר התחלת יסוד מנהג זה, עפ"י מש"כ מהר"ד משרקי בשו"ת רביד הזהב סי' י' וז"ל, ראיתי עדתינו זריזים ונוהרים אפילו בדברים שאינם רק תשמישי קדושה, כגון ציצית וכו', רק לנשקן, ולשום על העיניים את הציצית וכו', משום חיבוב מצוה. ועכ"ז יש מהם מנשקים אותם כל זמן קריאת פרשת ציצית, ויש מהם בשעת זכירת תיבת ציצית, ועוזבים קריאת רוב הפרשה או תיבות ממנה. ויש קורין הפרשה, ואין ראיית עיניהם וזה מהציצית, עד השלמת הפרשה. כל הזמן, הציצית מול עיניהם. כל הזמן הם מסתכלים עליה. ואף על פי שכל זה מעשה בורות, אחר שהורנו רז"ל המעשה אשר נעשה, למה לנו להתחסד ביתרון על דבריהם וכו'.

א"כ נראה, כי זאת היא הסיבה, בגלל שהם היו מסתכלים ומנשקים את הציציות כל הזמן, ממילא א"א היה לשמור, שכל הקהל יקראו זאת במקלה. כך היה בזמנם, וזהו מה שגרם את עניין זה. לכן כתבנו שם, שצריכים לשנות זאת. אולם בפועל, הם לא שינו עד היום. וכפי שאנו רואים, אכן יש יסוד למנהגם. אבל כיון שהדברים אינם מוכרחים ואינם מוכחים, לכן כל אחד יעשה כמנהגו, ולכל אחד יש על מה שיסמוך. ישנם צדדים לכאן ולכאן. אבל צריך להקפיד מאד שלא לדלג אפילו אות אחת. לא להבליע, ולבטא הדק היטב.

תוכחת מוסר מהגר"י אייבשיץ זצ"ל בעניין שכחת לשון הקודש, ומדוע היא נקראת בשם זה. לפני שאמשיך, ברצוני להגיד לכם דבר חשוב. אנחנו נמצאים לקראת ימי השובבי"ם, א"כ לפחות נתחיל רק בנושא אחד.

הגאון רבי יונתן אייבשיץ בספר יערות דבש וחלק שני דרוש שני דף י"ח ע"ב, כותב תוכחת

יש לכך הרבה הסברים, אבל הוא אומר דבר מחודש ומעניין. ואחד ממנו, דהיינו אחד מן הטעמים לכך, כי שומרת משמרת הקודש ביחוד. כי בכל לשונות, אף שיש חילוק בין לשון זכר לנקבה, אם ידברו לנוכח, אין הבדל. וא"כ, יכולים הזכר ונקבה להיות במחשך מעשיהם ולדבר, והשומע בחוץ לא ירגיש, ויחשוב כי שני זכרים מדברים זה עם זה. אבל בלשון עברי, אפילו לנוכח, יש הבדל. בין 'את' ל'אתה', 'לך' ו'לכי', וכהנה רבים שינויים.

בלשון אומות העולם, אין הבדל. 'לך' או 'לכי', הם אומרים אותו הדבר, GO, באנגלית. כעין זה בצרפתית, ובשאר שפות אירופה. וכדומה. בין לאיש, בין לאשה. וכן 'את' או 'אתה', אומרים YOU. אין הבדל, בין לשון זכר, ללשון נקבה. אינני מכיר את כל השפות, אבל כמדומני שכולם אותו הדבר, אינם מבדילים. צריך להיות הבדל. הוא אומר, כי השומע בחוץ, אינו מרגיש במי המדובר. אם איש ואשה מדברים, אינך יכול לדעת זאת, כי לפי המלים, אין הבדל. 'דַּבֵּר' ו'דַּבְּרִי', זה אותו הדבר. אבל בלשון הקודש, ישנו הבדל. וא"כ השומע בחוץ, יבדיל וירגיש תכף אם מדבר ומתייחד עם אשה או איש. ולכך נקרא לשון הקודש, שמשמר את ישראל מדבר ערוה ח"ו וכדומה. וזהו 'שלא שינו את לשונם', ושמרו חוק הלשון, שמשמר האדם מכל רע. הדבר מעניין, ממש הפלא ופלא.

לעניין הזה של 'לשון הקודש', מה העניין של לשון הקודש, שהקב"ה דיבר בו וכו', בס"ד [בנפלאות מתורתך פרשת כי תשא] יש לי בירור ורשימה של אחד-עשר טעמים, מדוע נקרא כך. אבל הטעם שלו, הוא ממש חדש ומעניין.

שאלה מהקהל: יש עוד שפות שמבדילים כך. תשובת מרן שליט"א: יכול להיות, כי למרות שבעצם, גם בלשון הארמית וגם בלשון הערבית, ישנו הבדל בין לשון זכר ללשון נקבה, אבל כנראה הוא מחשיב גם אותן ללשון

הקודש, כי הן קרובות ללשון הקודש. הרי דיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק בראשית ה'תשע"ד] לגבי הגט, שכותבים בו גם לשון ארמית, הרמ"א מדבר על כך. והבאנו בשם מהרי"ן, כי המלים 'אָפֵן' ו'בְּנֵת', הן בשפה הערבית, אבל הן קרובות ללשון הקודש. אבל בכל זאת יש מכך קושיא על דבריו, כי סוף סוף אין הן נחשבות לשה"ק. וכי בדברים שלשה"ק לעיכובא [עיי' במשנה רפ"ז דסוטה] יוצאים ידי חובה גם בארמית ובערבית? וצ"ע.

בכל אופן, הדבר החשוב ביותר כיום בזמננו, שצריך תיקון גדול, זהו העניין של-קדושה, ושמירת העיניים. לצערנו, ישנן פרצות גדולות בעניין הצניעות, במושגי הצניעות הקיימים כיום. אנו מתחילים כעת את ימי השובבי"ם, בפרשת שמות, וחשוב מאד לחזק את נושא שמירת העיניים והקדושה. כי לצערנו, ישנן פרצות, אפי' אצל אנשים שלא הייתי מאמין עליהם.

אברך יקר התלונן לי בטלפון, כי אשתו הלכה למקום של צדקה, להגיש בקשה. והפקידה שם אמרה לה, תשמעי, אם את הולכת עם שאל, אנו צריכים "לחשוב" אם לתת לך, או שלא. רחמנא ליצלן. לאיפה היגענו? בגלל שהיא הולכת עם שאל? אני חשבתי שיתנו לה פרס, יתנו לה פי עשר, והם אומרים לה, שהם יחשבו אם לתת לה או שלא. והבעל אומר, אינני מבין, הלכתי ושאלתי את הגאון הגדול הרב חיים קנייבסקי שליט"א, האם אשתי תלך עם שאל, או שלא? והוא בעצמו אמר לי, תעשה כמנהג אבותיך. אמרתי לעצמי, אם 'כמנהג אבותי', אזי אמותינו בתימן (ועוד ארצות) הלכו עם שאל, עם רדיד. וא"כ גם אני אלך כמנהג אבותינו. א"כ, על מה אתם מדברים? ואתם עוד עושים מזה צריך עיון? רח"ל.

צריכים לדעת, גם באולמות כיום, ישנן פרצות רבות בצניעות. הכלל הוא, 'כל מקום שיש גדר ערוה (בלשון מליצה), יש שם קדושה'. אם

שערי יצחק – השיעור השבועי

בסוף תיבה, ראוי שיהיה להם לעולם דרך אחד. הדבר לא מתאים, שפעם זה יהיה כך, ופעם אחת אחרת. לא נראית לו הפשרה של רד"ק. תחליט, או הכל נח, או הכל נע. וכיון שדרך הראב"ע היא הדרך סלולה, ולא הוקשה כנגדו שום קושיא, ראוי לבחור בו, ע"כ. וכן כתב בעל לשון לימודים, שלדעת קצת מדקדקים, והם כל האחרונים, שניהם נחים. וכן כתב רבי אליהו הלוי, בעל לוית חן. ועיין מה שכתב בעל ערוגת הבושם בפרק חמישי. א"כ, הוא הביא פה את שתי הדעות, שיש האומרים כך, ויש שעשו פשרה. והנטייה שלו היא לומר, כי שניהם נחים. גם הוא מציין את ספר ערוגת הבושם, כפי שמהרי"ץ ציין.

לפני שאמשיך, אקרא לכם מכתב בעניין זה, שכתב לנו אחד מידידינו, הרב איתי דהרי הי"ו. לא אקרא לכם את הכל, אלא רק את הדברים העיקריים. לק"י, כ"ג כסלו התשע"ד בשכ"ה. לכבוד וכו'. שמעתי בשיעורים הקודמים, ובשיעור האחרון, בדבר שני שואים רצופים בסוף מלה. וידוע שבעניין זה חלוקים המדקדקים, כפי שהביא רבי אליהו גמליאלי בספרו אמרי לשון דף 35 ד"ה ודע.

לדעת מהרי"ץ כמו שכתב בחיבורו הנקרא חלק הדקדוק וטבלתפתך. בהמשך נפלה טעות וכו', במקום אהו"י, צ"ל בג"ד כפ"ת. לא ניכנס לזה, כי כבר העירו על כך ובתאג חזון שמעון, סוף חומש דברים, שישנה שם שגיאה. יצאתי לחפש חיזוק לדברי קדשו של מהרי"ץ, או לנסות להבין את דבריו הקצרים והמתומצתים של גאון עוזנו ופאר עדתינו, ואדרבה לנסות ולהוכיח ששיטתו בזה מוכרחת, ואין אפשרות לטעון אחרת. מהרי"ץ כותב, הפ"א דגש והשוא שבתני"ו נע, כאילו קורא זטבלתפתך. לא שמענו, איך מהרי"ץ קרא? אבל לפי המלים, איך צריך להיות.

המחיצות אינן סגורות כמו שצריך, הנשים הן סקרניות, והן פותחות את המחיצות. אפילו אם תסגור, יפתחו זאת בחזרה. אין עצה ואין תבונה, אלא רק לסגור הרמטי, עם אזיקונים. צריכים לקשור את היצר הרע. אם לא תקשור את המחיצות, תהיה פירצה. חובה שהמחיצות תהיינה קשורות. ואם בכל זאת נפתחו המחיצות, אזי כמובן שזאת האחריות של בעל השמחה. וכמובן שהמחיצות צריכות להיות סגורות עד הסוף, עד הכניסה, בכדי להבדיל בין הגברים לנשים. תערובת, מפת ערוב, זו הצרה הגדולה ביותר. [הרחבה בעניין זה בשיעור הבא בע"ה].

הוספה והשלמת דברים בעניין שני שואים בסוף מלה.

ברצוני לסיים להסביר, את נושא שני שואים בסוף מלה, כפי שדיברנו בזמנו [שיעור מוצש"ק וישב ומוצש"ק מקץ היתשע"ד], בכדי שהעניין יהיה ברור. אמרנו, כי הקריאה המקובלת היא, לקרוא זאת בשוא נח. כגון, זישת מן היין. ברצוני לקרוא בפניכם את לשון המנחת שני, הוא מביא את כל הדעות בעניין זה, בכדי שהדברים יהיו מסודרים.

המנחת שי כותב בפרשת נח, על הפסוק וַיִּשֶׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר [בראשית ט', כ"א], וז"ל, נחלקו המדקדקים, בקריאת שני שואים בסוף תיבה. שרבי יהודה המדקדק כתב, שהראשון נח והשני נע, כאילו יאמר וַיִּשְׁתְּ מִן. והרב רבי אברהם אבן עזרא הקשה עליו בתחילת ספר צחות ובס' מאזנים, וכתב ששניהם נחים. גם הרד"ק הקשה עליו בספר מכלול. יש קוראים מכלול, אבל הדבר אינו כ"כ פשוט. ואכמ"ל. אפס קצהו תראה באיוב סימן ל"א, ועשה פשרה בין שתי הדעות, באמרו כי אין להשואים האלה, דרך אחד בעולם. אלא לפעמים שניהם נחים, ולפעמים הראשון נח והשני נע. והרב שלמה אלמולי בחיבורו הנקרא הליכות שבא המלה, שכל שני שואים

אולם הוא רוצה לומר, שבמציאות ודאי שהשוא מתנועע עקב המארכה, והמשיכה שלה למעלה. ועוד, שהמלה מחוברת בטעם מוליך, ועל-כן ודאי יוצא שהשוא מתנועע כאילו קורא וטבל-תפתך. אם נשים לב ונדייק בהטעמה, נראה שאין אפשרות לקרוא אחרת, יוצא אם כן שהשוא אכן נע. מהרי"ץ לא התכוין שמישהו יקרא וטבל-תפתך, כאילו כתוב כך ממש, אלא הדיוק מלשונו 'כאילו קורא', ולא 'כאילו כתוב'. והוא מציין את המלים האחרות, וישת מן היין וישכר, ההטעמה ביו"ד, מוכרח שהשוא התנועע. ויבך עליו אביו, אמרת לי"י י"י אתה, יפת אלדים ליפת וכו'.

חשוב להדגיש, לא שמענו מהדור הקודם מי שקרא כך, רק כנראה בבית הכנסת של מהרי"ץ קראו כך. ומורנו דחה דבר זה, בטענה כיון שדבר זה לא נשמע בשום מקום, אין לדבר זה תוקף של מנהג וכו'. יש לי טענה הפוכה, כיון שדבר זה הוא דק מן הדק עד אין נבדק, בשביל להבחין צריך לשים לב ולדקדק ברמה גבוהה דבר נשכח אפילו במחוזותינו, אצל רוב הציבור, כפי שקרה בדברים רבים, מפני קושי הגלות וירידת הדורות. כפי שאמרנו מקודם, בהחלט יכול להיות כי הדברים השתנו. אוהבך אהבת עולם, תלמידו השותה בצמא את דבריו.

אבל ברצוני לומר כך. בהתחלה הוא מציין את בעל אמרי לשון, וכדאי שאקרא לפניכם את דבריו, הוא מרחיב בעניין זה, מביא את כל הדעות, אבל הוא מביא בשם הרז"ה, משהו שנשמע לי קצת כדבר לא מובן, אולי צריך להתעמק בכך.

בהתחלה הוא כותב כך [אמרי לשון עמ' 37], והרב שמואל ארקולטי בערוגת הבושם פרק ה', מביא את דעתם של האבן עזרא ור' יהודה חיוג, ומצדד כדעת ר' יהודה חיוג, שכל שני

שואין רצופים בסוף תיבה, השני נע כבאמצע תיבה. משום שהיות תמיד אות השואית השנית בסוף תיבה, דגושה. והדגש, מכשיר השוא להתנועע. ואין להקשות מיפת אלדים, מפני שהשני שואין נעים הם בשתי תיבות. ולא אמרו שלא להניע שני שואין זה אחר זה, אלא כשהם בתיבה אחת. ומטעם זה, אין להקשות מן זיפת בסתר לבי, ומן זיולדת בן, שהבית"ן דגושות אחר שוא נע, כי גם השוא והדגש בשתי תיבות. ולא הוגבל סדר וכלל מסוף תיבה אחת לראשית תיבה שלאחריה, רק בבג"ד כפ"ת דסמ"ך לאהוי עכ"ל.

ישנו פה ויכות, איך לקרוא? כגון יפת אלדים, האם לקרוא כך כפי שכולנו קוראים, או לקרוא יפיתאלדים. אבל קשה מאד לקרוא זאת בשוא נע, כי עי"ז עשית את האו"ת תי"ו, עם פתח. אבל כפי שכבר אמרתי לכם בזמנו, אפשר להתאמץ ולעשות זאת, אלא שהדבר קשה, צריך לומר במהירות, יפת אלדים. אמנם זישת מן היין, זה קל. אבל יפת אלדים ליפת, הנה אמרתי שני שואים נעים, האחד עומד על השני, ולא הבלעתי שום דבר. אותו הדבר בפסוק זיבך עליהם, זה ג"כ שני שואים, א"כ איך אפשר לעשות זאת? אם תגיד זיבכה עליהם, אי אפשר. גם זיבכעליהם, זה לא טוב. אלא, זיבך עליהם, במהירות. אבל מי יעמוד בזה?

אולם בא רבי איתי דהרי ואומר לנו, אולי מהרי"ץ זיע"א, לא התכווין לכך.

א"כ, ברצוני לומר כך. ראשית, אלה שקוראים כך, כך הם קוראים, זאת היא המציאות. קשה להגיד פירוש אחר, אם במציאות, המסורת שלהם היא כך. דבר שני, מהרי"ץ בודאי התכוון לכך, כיון שמהרי"ץ מציין ש'כבר האריך על כך בעל ערוגת הבושם', ושם הדבר כתוב במפורש. אם מהרי"ץ רצה לחלוק עליו בפרט הזה, הוא היה אומר זאת. בספר ערוגת הבושם כתוב במפורש כך, מאחר שעיקר גבולים אלה אינו

שערי יצחק – השיעור השבועי

קורא את הכל בשוא נע, כגון 'פיתאלדים'. ורבי עזרי צאלח, אמר בשם אביו, שישנו רק מקום אחד שעושים כך, בפסוק 'וטבלת פתך', כי שם מהרי"ץ כתב זאת במפורש. אבל בכל שאר המקומות, לא קוראים כך. הוא אומר, ששמע מאביו רק את זה, או שרק זה כתוב בחלק הדקדוק. אבל הדבר אינו נכון, כיון שאי אפשר לחלק ביניהם, אלא הכל צריך להיות אותו הדבר.

שאלה מהציבור: א"כ כאילו הוא עשה אותו פתח?

תשובת מרן שליט"א: אכן, אבל לא פתח גמור. הרי שוא נע, הוא תמיד נוטה לפתח. אלא, שצריך לעשות זאת במהירות. מהרי"ץ לא יכול להסביר זאת בכתב, אז הוא נותן דוגמא, בפסוק 'פיתאלדים'. אבל חייב להיות, שבקריאה זה יתקצר. אני רק מביא ממנו ראיה, שהוא קרא זאת ממש כמו שוא נע הרגיל. אבל חייב שזה יהיה במשיכה. כי אחרת, הקושיא עודקת בהחלט.

בכל אופן, כותב שם בעל אמרי לשון כך, והרז"ה השיג על ר' שמואל ארקוולטי, מזה שאמר שהשוא השני נע, תמיד כדעת ר' יהודה חיוג, וסתר עצמו באמרו, כי שני שואין נחים רצופים, וכבידו על המבטא. והרי הוא עצמו מודה, שבהפסק מאמר והפרד המלים, יהא גם השני נח. משמע, שיש בכוח המבטא, להיות שני שואין נחים רצופים. וא"כ הנכון הוא לומר, ששני שואין רצופים בסוף תיבה, שניהם נחים. ועוד מוכיח הרז"ה, שלא ייתכן בשום אופן, שיהא שוא נע בסוף תיבה. שאם היה זה בטבע המבטא, יש להפליא, למה הזהירו רז"ל לתת ריוח בין הדבקים במלות 'אתכם' 'מארץ' שבקריית שמע?

שמעתם? הרי אנו אומרים בק"ש, 'אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים'. הוא רוצה להביא ראיה לדבריו, כי אם לפי דבריכם, שבסוף מלה השוא הוא נע, כמו שיטת רבי

אלא לתקן הקריאה שלא תהיה קשה לבטא בשפתים, יעמדו נא הקוראים ויעידו, כמה מהקושי תשמע האזן במוצא שני שואים נחים. לא כן בהניע השני, הרי 'ישת' יהיה קרוי ל'ישתה', הוא כותב זאת עם האות ה"א, 'זיבך' ל'זיבכה', 'זישט' ל'זישטה'. הוא כותב כך במפורש. א"כ אין ספק, שהוא קרא זאת כך.

מרן שליט"א פונה לר' איתי דהרי הי"ו: אולי תסבירו לי כעת, למה אתם מתכוונים? תשובה: הרי צריך להרים את היו"ד, ואם מרימים אותה, התנועה של השו"א היא מתנועה, מכח המציאות. אי אפשר לקרוא זאת אחרת. כגון 'זיבך עליהם', אי אפשר שהכא"ף תהיה שוא נח, בשום מצב. במציאות אי אפשר להניח אותה, אלא השוא חייב להתנועה. וכן 'זיבך שמה', התנועה היא כך, בגלל שישנה מארכה באות יו"ד, וצריך להרים את היו"ד, מה שהציבור היום כבר לא אומר. הרי לא נכון לומר, 'זישת מן היין', בלי הארכה באות יו"ד. וכן, אי אפשר לעשות הפסקה בין המלים, כי אין שם פסיק, אלא ישנו טעם מוליך במלה הראשונה, וממילא צריך לחברם. א"כ מכח המציאות, השוא השני הוא מתנועה. זהו דוקא, כאשר יש טעם מוליך. לכן, 'זישת מן היין', זה אינו ממש 'זישתמן היין'.

תגובת מרן שליט"א: דהיינו שנקרא כמו צירי ויבך עליו, וישת מן היין? ר' איתי: כן.

תשובת מרן שליט"א: א"כ זה לא נקרא שוא נע, אלא זהו משהו חדש. שוא שאינו נח, ואינו נע. כי בתיבת ויבך לדידן, אם היה שוא נע, היה צ"ל נשמע כעין קמץ, כמו ניקוד העי"ן שאחריו. ובתיבת וישת, כעין פתח. אבל מה נעשה, שמהרי"ץ ציין לערוגת הבושם, ושם כתוב במפורש לקרוא כך. ובכל אופן, אלה שקוראים כך, מי שקורא כך גם כיום, אלו ממש אנשים בודדים, אבל הם קוראים זאת ממש בשוא נע. למשל, רבי חיים לוי הי"ו פה מהעיר ב"ב, הוא

יהודה חיוג וכשיטת ערוגת הבושם, א"כ למה חז"ל אמרו לעשות ריוח בין המלה 'אתכם' למלה 'מארץ'? ולא אמרו לקרות מ"ם אתכם בשוא נע, כמשפט כל שתי אותיות רצופות הדומות, שהראשונה בשוא שהוא שוא נע, כדי שלא תתבלע אחת בחברתה. א"כ צריך לומר, שאין בטבע הלשון, להיות שוא נע בסוף התיבה, עכ"ל. כך טוען הרז"ה, זהו רבי זלמן הנא.

אני רק מוכרח להגיד, שחיפשתי ולא מצאתי את הדברים הנ"ל בספרי הרז"ה. בעל אמרי לשון העתיק כאן את לשונו, חבל שהוא לא ציין באיזה ספר הדברים כתובים, אבל בספרים שחיפשתי, כגון בניין שלמה, ויסוד הניקוד, ושערי תפילה, וצוהר לתיבה, באף אחד לא מצאתי את הטענה הזאת. לכן אני מדבר, רק לפי מה שהוא מעתיק פה משמו של הרז"ה. [כך זה נראה שהוא העתיק את לשונו, אבל אולי חסר חלק מן הדברים. מי שימצא לנו את המקור, ברוך יהיה].

הוא טוען, כי יש לו ראיה, שהשוא אינו יכול להיות שוא נע. כי למה חז"ל אמרו, להבדיל בין 'אתכם' ל'מארץ'? היית צריך להגיד, שיקראו זאת בשוא נע? שנקרא, 'אשר הוצאתי אתכם ממארץ מצרים'? שמעתם לאיפה הגענו? הוא מביא זאת, כאילו שזוהי הוכחה... אינני יודע, אולי חסר פה משהו.

מה אתה בא לומר? כי בכדי שלא להבליע בין המלים, אני אעשה זאת בשוא נע? הרי אנחנו מדברים, מה היא המסורת של הקריאה. א"כ האם זהו שוא נע, או שלא? אבל לא שכעת ימציאו שוא שאינו קיים בכלל. הרי במלה 'אתכם', אין שוא, יש רק מ"ם סתומה. בסדר, כאשר ישנם שני שואים, אתה אומר לי שהשוא נע, אתה אומר שכך המסורת, וכך דעתך, וכך אתה מבין. אבל כאן, הרי אין שוא. א"כ וכי בשביל זה, יבואו חז"ל, וימציאו לעשות שוא נע? בכדי שלא להבליע בין המלים? אתה בסך

הכל צריך להבדיל, בין המלה 'אתכם', למלה 'מארץ'. כיצד הוא בא ואומר, שאם היה שוא נע, היו צריכים להגיד שכך תעשה, 'אתכ' מ'מארץ'? הרי אף אחד לא אומר זאת, אין דבר כזה. הטענה הזאת נשמעת לי תמוהה מאד. אני מתפלא, על מה שהוא טוען. ובלאו הכי הרי יש הפסק טעם בין אתכם לבין מארץ. אמנם ק"ש מן הדין א"צ להיקרא בטעמים, וכפי שהוא מנהיגנו, אבל אי אפשר לשנות הקריאה בעבור זאת כפי שהרז"ה טען, ר"ל כי מן הטעמים יש עכ"פ הוכחה לקריאה].

בשו"ת חן טוב [סי' נ"ט], התשובות החדשות, כותב מהר"י בדיחי זצ"ל כך, תשובה שהשיב הרב, לאחד מן החברים, בעניין שני שואים בסוף תיבה. הוא כותב תשובה, לאחד מהרבנים בעיר צנעא. מה שכתבת בעניין שני שואים בסוף התיבה, אמת שהמדקדקים חלוקים בזה. ומן התימה, למה העלים הרב עין מדברי הרד"ק ראש המדקדקים, מה שאעלה בחלק הדקדוק וזכר שתי הסברות. אבל הרד"ק לא ייחס טעות על אחת משתי הסברות, ולא חירף מי שקורא נע או נח, כי אין בזה איסור והיתר לייחס בו טעות. נהרא נהרא ופשטיה, כל אחד יחזיק במנהג מקומו, כי יש סמך לשתי הסברות, ואין בזה שגיאה וטעות, וכולם דברי אלד"ים חיים.

דרך אגב, רואים כאן, כי למרות שמהר"י בדיחי הלך בשיטת מהר"י"ן, הוא לא אחז שהדבר חייב להיות כך. הוא אמר, טוב, נהרא נהרא ופשטיה, כל אחד יקרא לפי המנהג שלו, יש סמך לשתי הסברות, ואין בזה שגיאה וטעות. החכם השני, זה שמהר"י בדיחי כותב לו את התשובה, משמע שהוא התקיף את אלה שקראו זאת בשוא נע.

בהערה למטה (הערה ב'), כותב ידידנו הרה"ג איתמר כהן שליט"א כך, כדי להבין נדון תשובה זו, יש להקדים כי בעניין קריאת שני שוואים בסוף תיבה, דעת מהר"י"ן כדעת חלק

התורה, לכן מהרי"ץ לא כתב זאת בתורה, כיון שהוא כבר כתב זאת בתהלים.

אולם חושבני, כי ישנה סיבה אחרת, מדוע מהרי"ץ לא כתב זאת בתורה? הדבר פשוט מאד. כיון שבתורה, הדבר היה מילתא דפשיטא, הם כולם ידעו לקרוא את הפסוק, ולפי המנהג שלהם הדבר היה ידוע. אבל בתהלים, הם לא כל כך ידעו, לכן הוא מצא צורך להעיר על כך שם. בשבילם, הדבר היה קצת 'יחידוש', כיון שלא כך שגור להם הפסוק בפיהם. אבל בתורה, כנראה היה שגור להם כך, וממילא הוא לא מצא צורך להעיר.

שאלה מהקהל: ומדוע לגבי מקף שעושה מלעיל כשהמלה בסגול, העיר מהרי"ץ רק במגילת רות?

תשובת מרן שליט"א: יפה שאלת. נסביר קודם את השאלה. על הפסוק וְהָיָה הַגָּאֵל עִבְרָאֵךְ דְּבַר-בְּעֵזָה [רות ד, א] כתב מהרי"ץ, שהמלה דְּבַר נקראת מלעיל. בזמנו ידידי הרה"ג שמעון צאלח זצ"ל (מצאצאי גאון עוזנו מהרי"ץ זיע"א) היה אומר שכל המלים האלה שהם במקף נקראות מלרע, כך המסורת שלנו. ואני טענתי שיש דרך פשרה. כשיש סגול שאני, אז זה מלעיל. הוא לא קיבל. מה עשיתי? יום אחד פתחתי את מגילת רות בהוצאה שלו עצמו (בסוף תכלאל עץ חיים חלק שני לג' רגלים) וביקשתי ממנו לקרוא את הפסוק הנז'. כיסיתי ביד את חלק הדקדוק שנדפס בשולי הדף. כמובן הוא קרא דְּבַר מלרע. הגבתי את ידי, והראיתי לו שמהרי"ץ בחלק הדקדוק כתב, דְּבַר מלעיל. הוא השתומם. סיפור זה אמרתי לבני הרב שאול יצ"ו בזמן האחרון, ולכן עכשיו שְׂאוּל נעשה שְׂאוּל, הרי חשוב יותר אם מהרי"ץ היה כותב זאת כבר בתורה, כדי שנדע את הכלל הזה לאורך כל הדרך?

מן המדקדקים, שקוראים את השוא השני נע, כאילו הוא מחובר למלה שלאחר מכן. וכמו שכתב בספרו חלק הדקדוק למגילת רות (ב), בפסוק וּטְבַלְתָּ פֶתֶךְ, שקוראים זאת כאילו נכתב וּטְבַלְתָּ פֶתֶךְ, יעויין שם. וכן כתב מהר"ח קורח בפרשת נח (בראשית ט, כא) בפסוק וַיִּשֶׁת מִן הַיַּיִן, ונדפסו דבריו בחלק הדקדוק שם (בתאג מהדורת חסיד עם חמשים פירושים). אולם פלא גדול הוא למה העיר מהרי"ץ על כך רק במגילת רות?

ישנה כאן נקודה מעניינת, למה מהרי"ץ העיר על כך רק במגילת רות, ובספר תהלים? למה הוא לא העיר זאת בתורה? ידידנו הרב איתמר, שהוא תלמיד חכם חשוב, שם לב לזאת. והוא כותב, שזהו פלא גדול. למה מהרי"ץ לא העיר על כך, רק שם? ולא הקדים לכתוב זאת כבר על אחד הפסוקים שבתורה. ואם כן יש מקום לדון אם אכן כך היא הכרעת מהרי"ץ למעשה. יכול להיות שהוא חזר בו. כי למה בתורה הוא לא כתב זאת בשום מקום, אלא רק במגילת רות? ורק בספר תהלים, וגם זה רק במהדורא קמא? שוב נודע לי כי כבר בחלק הדקדוק מהדורא קמא על ספר תלים, כתב מהרי"ץ שהשוא השני נע.

וכמדומה לי שמתחילה לא חיבר מהרי"ץ חלק הדקדוק אלא על ספר תלים. כנראה הוא צודק, כיון שבחלק הדקדוק על תהלים במהדורא קמא, רואים שהוא מאריך ומרחיב בלשונו, זה אינו כפי סגנונו הקצר והתמציתי. שם, הוא מרחיב יותר, א"כ נראה שהוא כתב זאת כאשר היה עוד בצעירותו. כמו מעיל קטון שחיבר אז, ואכן בכת"ק הם מצורפים יחדיו בכרך אחד. בכל אופן, אולי הוא התחיל מספר תהלים, ולכן אולי בגלל זה הוא כתב זאת רק שם. על כן אפשר לומר כי לאחר מכן כשחיבר חלק הדקדוק על התורה, סמך על מה שכתב כבר בתלים. ועדיין צריך עיון. ואכמ"ל. אולי כיון שהסדר היה כך, קודם תהלים ואח"כ

שמנקדים למעלה, כי מצינו שהתיגאן בעצמם פליגי אהדדי בכמה דברים, אפילו בחסרות ויתרות, כל שכן בטעמים ונקודות וגעיות ומתגים.

מובן הוא, כי הצד השני, הביא ראיה ממחברת התיגאן, שם כתוב כי שני השואים נחים, כפי שאנחנו קוראים, וכמו שמקובל. על כך הוא עונה, כי לפעמים ישנן מחלוקות בין המסורת שלנו לבין מחברת התיגאן. ולגבי מה שאתה מביא, תיגאן אשר מנקדים למעלה, דהיינו, בניקוד העליון, שהוא הניקוד הבללי. להבדילו מניקוד ארץ ישראל, או הניקוד הטברייני, שהנקודות הן מתחת. ושם בתיגאן האלו, הם מציינים רק את השואים נעים, ואת זאת הם לא ציינו. אם כן מובן, שזהו שוא נח. אבל מהר"י בדיחי טוען לו יפה, כי התיגאן בעצמם, פליגי אהדדי.

אבל, זה לא מדויק להגיד, שהתיגאן בעצמם פליגי אהדדי. אלא, שזאת היא שיטה אחרת. דהיינו, כך היא שיטת הניקוד העליון, קדמונים יותר. ולהיפך, כך היא שיטת הניקוד התחתון. ובכלל, לפי שיטת הניקוד העליון, מצאנו גם כי אין הבדל בין 'פל' ל'פּל', ובין 'את' ל'אֵת'. כולם פל, אֵת. א"כ, אין בכלל מה להביא ראיה משם, כי יכול להיות, שכך לפי השיטה הקדמונית, הם קראו את השוא נח. ואח"כ כשבא הניקוד התחתון, הם עשו שוא נע. ובסופו שלדבר, חזרנו למסורת של קדמונים, לעשות שוא נח. שהרי כך יוצא, כי הקדמונים בודאי עשו את שני השואים נחים. הבאנו לכך ראיה מן התרגום, ששם בודאי עושים את שני השואים נחים. ולפי דבריו, גם בתיגאן הקדמוניות, שהיה ניקוד עליון במקרא בלשון הקודש, הם ג"כ עשו את שני השואים נחים. א"כ הקדמונים, בודאי שקראו את שניהם נחים. והאחרונים, בודאי שהם עושים את שניהם נחים. א"כ השאלה היא, מה היה באמצע? מאז שבאו לקרוא את הניקוד התחתון? יכול להיות, כי אז היתה תקופה, שהלכו לפי שיטת רבי

אבל זה ראיה לדברינו דלעיל לגבי וטבלת, שמהר"י לא היה צריך להסביר בתורה דברים שהיו ידועים בלא"ה לכולם. בתורה היה שגור להם בכל כי האיי גוונא מלעיל, קִדְשִׁי לִי כָּל־פְּכוֹר [שמות י"ג, ב'], מגביהים בקו"ף. דְּפָרְגָא פְּאֲזְנֵי הָעַם [שמות י"א, ב'], מגביהים בדל"ת. וכל כיוצא בזה. ברות, כיון שהפסוקים לא כל כך שגורים, הוא מצא צורך להעיר על תיבה זו. ואנחנו זכינו בס"ד להגביה את המציאה, וללמוד את הכלל הזה שהיה פשוט אצלנו.

מוסיף הרב איתמר כהן שליט"א וכותב, ולעניין מעשה, הנה אף שרוב ככל קהילות תימן אינם נוהגים כן אלא מניחים את שני השואים, נראה שבבית הכנסת של-מהר"יץ לפחות, נהגו כן בזמנו של-רבינו המחבר. ואפשר שכך נהגו שם עד חיסול גולת תימן, כי כן שמעתי מפי הר"ר חיים הלוי הי"ו מבני ברק, שכך קיבל הקריאה בפשיטות מפי רבו הידוע מהר"ר חיים צאלח זצ"ל, והוא היה מראשי הקהל בבית הכנסת של-מהר"יץ וכו'. על כך כבר הערנו, כי הר"ר שמעון צאלח זצ"ל, הוא ג"כ ממעתיקי השמועה, של בית הכנסת של-מהר"יץ, הוא לא שמע את הקריאה הזאת. הוא היה מומחה גדול במסורת, הייתי בקשרים טובים מאד אתו, והוא אמר לי שהם קוראים כמונו, כמו כולם, את השוא השני ג"כ נח בסוף התיבה. א"כ הדבר לא ברור, מה קרה כאן? מה נשתנה? כיצד בבית הכנסת של מהר"יץ, הם בעצמם, חלק כך וחלק כך? בכל אופן, רואים שכבר אצלם, גם עניין זה השתנה בתקופה האחרונה. ישנם כאלה, שלא עושים זאת בכלל. ישנם כאלה, שעשו רק בפסוק יטבלת פתך. וישנם כאלה, שעשו בכל המקומות.

בכל אופן, בעל חן טוב, מתווכח עם אותו חכם שכנגדו, וכותב כך, ואין ראיה ממחברות התיגאן, לקבלת קריאתנו ולדעת התיגאן. שכמה דברים, מצינו דפליגי התיגאן על דברי המחברת. וגם אין ראיה מניקוד קצת תהלים

הרב רבי אברהם אבן עזרא. וזה גם מה שאנחנו עושים.

יוצא א"כ, כי מהרי"ץ בתורה, הביא בכל אופן את שיטת האבן עזרא, ולא דחה אותו ולא חלק עליו. והוא הביא את מהר"י בשירי, שזהו אחד מגדולי חכמי תימן, ושהם קוראים את הקריאה הזאת. לכן, ברור שישנו צד כזה, ומהרי"ץ ידע שישנם בתימן הקוראים כך.

והעיקר הוא, כפי שאנחנו אומרים, אין פה שיטת מהרי"ץ. א"א לבוא ולהגיד, שכך צריך לקרוא, לפי מהרי"ץ. אלא, שזהו מנהג מסוים שכך נהגו, והדבר אינו מחייב את כולם שיקראו כך.

אני מקוה שהדברים ברורים, אם כי היה אפשר עוד להרחיב על הנושא הזה, אבל אלו אינם דברים השוים לכל נפש. [השלמה בשיעור הבא בע"ה]. דקדוק, פירושו דק מן הדק. צריך חושים דקים, לשים ראש, ולדעת כמה הקדמות.

בירור המושג "לחטוף מצוות" ונפק"מ מכך. בכדי שלא תהיה טעות, ברצוני לבאר נקודה לסיום. הבאתי מקודם הסבר, לתרץ את דברי הרשי"ה בשו"ת דברי חכמים, מהו הביאור בדבריו, כי מפני חיבת א"י, שכביכול הם רצו לעוף לא"י, לכן הם קראו מהר מעל האדמה. שאלנו, א"כ מה קרה בפרשת ציצית? למה ממשיכים לומר אותה במהירות? וביארנו לעיל, כי זה על פי דברי רש"י ודברי חז"ל במדרשים, על הפסוק 'הן עם כלביא יקום', 'שחוטפים את המצוות, ללבוש ציצית ולקרוא קרית שמע'. לכן גם הם חוטפים את פרשת ציצית.

א"כ קשה, לכאורה מה נענה אנן? מדוע איננו עושים זאת?

אלא חושבני, כי הדבר אינו מדויק. דהיינו, צריך להבין את המושג, 'לחטוף מצוות'. אין

יהודה חיוג, אולם בסופו של דבר, יכול להיות שכיון שראו כי רוב המדקדקים חלקו עליו, א"כ חזרו לעשות את שני השואים נחים.

הבאנו בשיעור הקודם, את מה שכותב מהר"י בשירי, ואולי זאת הראיה הטובה ביותר. רציתי להסביר זאת, כי לפי דבריו, בודאי שהדבר הוא כך. דהיינו, אכן אינני יודע, למה מהרי"ץ לא העיר על כך בתורה במפורש? אבל מה שברור, שהוא הביא את מהר"י בשירי, האומר אחרת, ומהרי"ץ שתק ולא סתר את דבריו. הדבר סימן, כי לפחות מהרי"ץ קיבל, שישנה שיטה אחרת. רק שאולי צריך להסביר את לשונו, כי הרב איתמר כהן כתב, שזה רק 'משמע' כך. אבל חושבני, שזה לא רק 'משמע', אלא שהדבר ברור. מוכרח שהדבר הוא כך.

מהרי"ץ מביא על הפסוק 'וישב ממנו שבי' כך, ומהר"י בשירי כתב, 'וישב' בפסיק, ואם כן אינו נקשר עם 'ממנו'. שאם היה נקשר, לא היה בו פסיק, אלא נקרא בעצמו משני השואים נחים, כמו שהם בכל מלות ההפסק נחים עכ"ל. דהיינו, כי אחרי המלה 'וישב', יש פסיק, א"כ זה מופרד. כי אם זה היה נקשר, אזי לא היה יכול להיות פסיק. הוא מביא הוכחה, מיניה וביה. אמנם אפשר להתווכח על ההוכחה, אבל גם האבן עזרא הביא הוכחות מהסוג הזה. הרי הראב"ע טוען, איך יכול להיות, שיהיה השוא השני נע? א"כ מה תגיד בפסוק, 'וישא עשיו קולו ויבך'? הרי זהו סוף הפסוק? אין מלה נוספת לחברה? אמנם מישוהו יכול לבוא ולומר, כי אכן כאשר אין אפשרות, הדבר אינו שייך. ואכן ישנם כאלה העונים כך. אבל עכ"פ מהר"י בשירי, מביא אותו הדבר, מהפסוק 'וישב'. שהרי אם אתה עושה פסיק, אי אפשר לחבר זאת, עם המלה 'ממנו'. זאת הראיה, כי הקריאה היא בשני שואים נחים. כי אם היה נקשר ומתחבר תיבת 'וישב' עם תיבת 'ממנו', דהיינו וישרב ממנו, א"כ איך יכול להיות שישנו פסיק? על כרחין, זאת הראיה שהשוא נח. ומהרי"ץ מסיים, וזוהי שיטת הראב"ע. דהיינו,

פירוש, שצריך להניח תפילין ממש בחטיפה, או לקרוא ק"ש בחטיפה. לא זאת היא הכוונה. בלעם אומר כאן, 'הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא', דהיינו עם ישראל, כבר בתחילת הבוקר, הוא רק קס, וכבר הם עושים מצוות. זהו הנקרא 'חטיפה'. אבל אין פירוש, שהמצוה עצמה נעשית בחטיפה, בלי יישוב הדעת, או שקוראים ק"ש במהירות. אלא שכבר בבוקר, הם כבר עושים הרבה מצוות.

לדוגמא, הגמרא במס' ברכות ודף נ"ג ע"ב אומרת, לגבי ברכת המזון, אם מביאים לאדם כוס של ברכת המזון, בכדי שיזמן לכולם, א"ל רב לחייא בריה, ברי, חטוף ובריך. וכן אמר רב הונא לרבה בריה, חטוף ובריך. מפרש רש"י, חטוף ובריך, כשמושיטין כוס של ברכה, הוי מחזר שיתנהו לך, ותברך. הרי, אין הכוונה שאם נתנו לך כוס, תחטוף אותו, 'לחטוף' ממש, זה ודאי לא דרך ארץ. אלא הכוונה, כי אל תסרב, דהיינו תיקח אותו מיד ותברך.

כמרכן בנ"ד, זה הפירוש 'חטיפה', מלשון למהר. דהיינו, על הבוקר, כמה מצוות קיימנו, כבר בשעה הראשונה של בוקר. הספקנו הרבה. אבל לא 'חטיפה', שבפועל נעשה זאת במהירות, ובחוסר יישוב הדעת, ולבלוע מלים. אדרבה, דבר זה אינו טוב. כמרכן מאמר חז"ל במנחות דף ל ע"א שהלוקח ס"ת מן השוק, כ"חוטף" מצוה מן השוק.

ודרך אגב, לגבי מה שאמרנו מקודם, בשם היערות דבש' האומר, כי שוא נע ושוא נח, ורפה ודגש, זהו דבר המעכב בק"ש, גם דבר זה צריך עיון. כיון שההלכה, אינה כך. אינני יודע, למה הוא אומר שהדבר מעכב. זה לא מעכב, לפי דעת כל הפוסקים. ההלכה בשו"ע ואו"ח סימן ס"ב סעיף א' כך, אף על פי שמצוה לדקדק באותיותיה, קראה ולא דקדק בהן, יצא. דהיינו, בודאי שלכתחילה, צריך לדקדק. אבל אם האדם לא דקדק, הדגיש את הרפוי, יצא ידי חובה. זאת מחלוקת בגמרא [ברכות דף טו ע"א], בין רבי יהודה לרבי יוסף, ואכן לדעת רבי יהודה, קרא ולא דקדק, לא יצא. אבל ההלכה

בגמרא וברמב"ם ובשו"ע, ובכל הפוסקים, כי אם קרא ולא דקדק, יצא ידי חובה. אבל כמובן, שאם הוא מחסר ח"ו מלים, או אותיות, אינו יוצא יד"ח.

חושבני, כי לכן הנהיגו, לקרוא ק"ש ביישוב הדעת, לאט לאט, כולל פרשת ציצית, בכדי שלא יבלעו מלים או אותיות. ואולי, כי ישנם עמי ארצות, שבכלל אינם שמים לב, אינם יודעים שבכלל דילגו והשמיטו מלה מסויימת. א"כ, הם רצו לזכות את הרבים. לכן ההנהגה היותר טובה, שיקראו זאת כפי הסדר הרגיל. כך לגבי ההנהגה הכללית. אבל כמובן, מי שנוהג אחרת בפרשת ציצית, אם הם קוראים זאת כדת וכדין, ואינם בולעים מלים או אותיות, בודאי שיש להם מקום על מה לסמוך, ועליהם להישאר במנהגם, כי 'מנהג ישראל תורה הוא'. ויכול להיות, שישנם עוד טעמים, רק שאנחנו איננו יודעים אותם לעת עתה.

שאלה מהקהל: ישנם כאלה שעושים געיא, בכל פעם שישנם לפחות ארבע אותיות ומקף, כגון 'מקנה לוט', יש במלה 'מקנה' ארבע אותיות.

תשובת מרן שליט"א: כן, גם בפרשתנו [פי' ויחי, בפסוק **בְּעוֹד כְּבַרְתָּ אֶרֶץ לְבַא אֶפְרַתָּה**] ובראשית מ"ח, ז', הם עושים זאת כאילו יש געיא, 'כְּבַרְתָּ אֶרֶץ'. ישנה שמועה כזאת, גם אני שמעתי זאת. הדבר מפורסם מאד. אבל אנחנו, איננו עושים זאת בכלל. אנו אומרים 'כברת ארץ', כרגיל, בלי געיא. וכן בפסוק **הֲלִי? תְּגַמְלוּ־זֹאת** ודברים ל"ב, ו', אנו אומרים את המלה 'תגמלו', בלי געיא. איננו אומרים **תְּגַמְלוּ־זֹאת**. וכן כל כיוצא בזה, מלים רבות בתנ"ך. לא מצאנו סעד לקריאתם זו. אמנם, ישנו כזה 'כלל', אבל כלל זה הוא 'באור'. צריך לבסס אותו. אם מישהו ימצא לזה מקור, מה טוב. בינתיים, לא נמצא לזה מקור של ממש. ועייין עוד דברי מרן שליט"א שהרחיב בעניין זה, בשיעור מוצש"ק בחקותי התשע"ב, ומוצש"ק משפטים ומוצש"ק כי תשא ה'תשע"ג.

המקום ב"ה יסייענו על מעשה רצונו, אכי"ר.